అభినవసరస్వతి

సంపుటము	ప్రమాది నామసంవత్సరము	సంచిక
౩౧	ఆశ్వయుజమాసము.	౭

—♦ కృతివిమర్శము ♦—

తంజాపురాంధ్రనాయకచరిత్రము — గ్రంథకర్త కురుగంటి సీతారామయ్య యమ్ యే గారు, ప్రొఫెసరు నిజామ్ కాలేజి, హైదరాబాదు. వీరు తంజావూరు సరస్వతీమహాలు పుస్తకాలయమునందుఁ గొంతకాల ముపద్రష్టలుగా నుండిరి. ఆ పదవి యందు వీరుచేసిన పరిశ్రమ మీతంజాపురాంధ్రనాయకచరిత్రరూపమున నాంధ్రగ్రంథ మాలకు 17 వ కుసుమం బైనయది. సీతారామయ్యగా రాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయపక్షమున నిచ్చిన యుపన్యాసములే యీగ్రంథము. వీరు ధర్మలక్ష్యముతో వ్రాసి యీచరిత్రను సార్థకము గావించిరి. భారతీయ సంస్కారసంరక్షణమున కుపకరించిన యాంధ్రనాయకచరిత్రమునే వ్రాయుటచే వీరి యాంధ్రత్వము ధర్మబద్ధత యగ్గలము నభినందింపఁదగినవి. ఈతంజాపురాంధ్రనాయకచరిత్రమునకు రఘునాథుఁడు నాయకమణి. ఈయన నన్నివిధములలోను గృష్ణరాయలతోఁ బోల్పవచ్చును. తంజావూరున లక్ష్మీసరస్వతు లిరువురును లలితనృత్యమును గావించియుండిరి. విజయనగరమునఁ గృష్ణదేవరాయలుం బోలెఁ దంజావూరున రఘునాథుఁ డాంధ్రకవితావధూటిని బల్లకిలో నెక్కించి యూరేగించెను. ఈతంజావూరు గ్రంథాలయములోని ప్రాఁతపుస్తకములు కోటలు గుళ్లు గోపురములు మిద్దెలు మేడలు మసీదులు చర్చిలు మొదలైన యిందలి పూర్వవైభవమును స్ఫురింపఁజేయుచున్నవి. పైనఁ జేర్కొనఁబడిన రఘునాథనాయకుని మునిమనుమఁడు చెంగమలదాసుతో నీతంజావూరుసామ్రాజ్య మంతరించి యన్యుల యధీనమైనది. కృష్ణభూపతి మొదలుకొని యీ చెంగమలదాసువఱకు వారివారి ప్రభావము నీగ్రంథకర్త చక్కఁగా వ్రాసియున్నవాఁడు. ఇది కష్టసాధ్యమైన పని యైనను నీయనకుఁ గల భాషాభిమాన మిట్లు చేయించినయది. తంజావూరు ప్రభువులగు రఘునాథనాయక మన్నారుదేవప్రభృతులు భాషాపోషకులై పండితులఁ బరిపోషించుచుఁ బ్రబంధముల వ్రాయించుటయే కాక వాల్మీకిచరిత్ర మహాభారతతాత్పర్యసంగ్రహ హేమాబ్జనాయికాస్వయంవరాదు లెన్నియో గ్రంథములు స్వయము గాను రచించినవారగుట నట్టి భాషాసేవకులచరిత్ర వ్రాయుటకు భాషాసేవకులగు సీతారామయ్యగారు బద్ధశ్రద్ధగలవారలై యుండనోపు. వీరు విజయరాఘవవంశావళినుండి తీసివ్రాసిన

సీ. శ్రీశైలమునందునఁ జిరతరంబుగఁ [illegible]
ప్రాకారసోపానపాళి వెలయు
వృద్ధాచలంబున విశ్రుతస్థితి నిల్పె
ప్రాసాదమంటపగ్రామసమితి

అరుణాచలంబున నలవరించెను మించ
గోపురసంఘర్షి గోపురములు
గోపర్వతమున నెక్కుడుగాఁగ నవరించె
పూజావిశేష మపూర్వముగను
అతులమృష్టాన్నదాన కన్యాప్రదాన
బహుతటాక సమారామపంక్తి వెలయ
ధరణి వెలయించెఁ దన మహౌదార్యమహిమ
తిమ్మభూపాలు చెవ్వధాత్రీవిభుండు. (131పుట,)

అనుపద్యమువలన రఘునాథుని తాత యైతిహ్యము ఖ్యాతమగుచున్నది. ఈయన తండ్రి యచ్యుతనాయకుఁడుకూఁడ నట్టిఁడే యయినట్లు

శ్లో॥ ఆరామసీమామపి రంగభర్తు ర్గ్రామా ననేకానపి సంవ్యతానీత్
దానం తులాపూరుష మచ్యుతేంద్రో హిరణ్యగర్భం ప్రతివర్ష మేవ.
సందర్శనం కించ స రామసేతో రసా వకార్షి దనువర్ష మేవ.
దినేదినే భోజయ దేష లక్షాన్ గోసాయికా నచ్యుతభూమిపాలః.
మాయూర మధ్యార్జున కుంభకోణ శ్రీచంపకారణ్యముఖస్థలేషు
మహత్తరం మంటప మాతతాన భక్త్యా మహాత్మా పర మచ్యుతేంద్రః
(182 పుట)

అని సంగీతసుధనుండి యుదాహరించిరి. కాని కొడుకు విజయరాఘవుఁడు మాత్రము తనరాజ్యప్రారంభమునుండి యొక్కకార్యమైనను సెహబాసని యనిపించుకొనునది చేసియుండలేదనియు నీయన యవలంబించిన వీరవైష్ణవ మిట్టొనర్చెననియుఁ దెలుపుచున్నారు.

'విద్యార్థి'యను నిజాముకళాశాల 2, 3 తెనుఁగుసారస్వతసాంవత్సరికసంచికలు- దీనికి ముఖ్యసంపాదకులు విద్వాన్ సరిపల్లి విశ్వనాథశాస్త్రి, యమ్ యే గారు. సంచిక వెల 1-0-0. కురుగంటి సీతారామయ్య యమ్ యే గారు మున్నగువారుగూడ నేతత్సంపాదకవర్గములోనివారు. పద్యమాల యాంధ్రవాఙ్మయము భామతి మొదలైన పెక్కువిషయము లిందు బి హెచ్ సి హెచ్ పియస్, ఆర్, అవధాని యానందప్రముఖులచే వ్రాయఁబడినవి కలవు. అం దాంధ్రవాఙ్మయము భామతి ప్రౌఢశైలితోఁ బత్రికాసంపాదకులు తమ పత్రికలలోఁ బ్రకటించుకొనఁదగిన స్థితిలో నున్నవి. తక్కటి విషయములును నీతిబోధకములును జమత్కారజనకములును నై పిల్లవాండ్రదగ్గఱనుంచి పెద్దవాండ్రదాఁకఁ బిపరిషువులఁ గావించుచున్నవి. కొద్దికొద్ది నాటకములు నవలలు గూడ నిందుఁ గలవు. చిత్రలేఖనము నాట్యము మున్నగు నానాకళలను గుఱించియుఁ గొన్నివ్యాసములు ప్రకటితములు. కే. వి. లక్ష్మణరావుగారివంటి యుత్తమపురుషుల

చరిత్రలదగ్గఱనుంచి కలిగి యీసంచికలు చాల బాగుగానున్నవి. పాటలు మొదలైనవి కొన్ని గ్రామ్యభాషలో వ్రాయఁబడియున్నను వీనులకు విందుగావించుచున్నవి. ఇవి యన్నియుఁ గాలేజివిద్యార్థులచే వ్రాయించి సంపాదకులు సంచికలుగాఁ బ్రకటించుట చాల సంతోషదాయకము. విద్యార్థులకు విద్యాభివృద్ధికరము.

ఆంధ్రపదనిధానము—— ఇది వరంగలులోని కాకతీయగ్రంథమాల యనుబంధ గ్రంథము. తూము రామదాసకవికృతము. శేషాద్రిరమణకవికృతమును శ్రీ శివాజి చక్రవర్తికొఱ కాయన గురువగు సమర్థరామదాసస్వామి రచించిన మహారాష్ట్రగ్రంథమునకు సరియగు తెలుఁగువచనమును నైన దాసబోధ యాంధ్రమంత్రులు విక్రమోర్వశీయము మున్నగు ననేకగ్రంథములు కార్యదర్శియగు తూము వరదరాజులుగారి ప్రయత్నమున నీకాకతీయగ్రంథమాలకుఁ గుసుమములుగాఁ బ్రకటింపఁబడియున్నవి. ఏతద్గ్రంథమాలాసంపాదకులుగూడ శేషాద్రిరమణకవులే.

జీర్ణతరమగు నీ యాంధ్రపదనిధానమును బరిశోధించినవారును నీకవులే. ఈగ్రంథము బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులవారి శబ్దరత్నాకరము ననుసరించి వ్రాయఁబడినది కావున బహుపదావృతమనియు శబ్దరత్నాకరమువలెనే ప్రమాణభూతమనియుఁ జెప్పనొప్పును. ఇది 1565 పద్యములుగల యుద్గ్రంథము. ఇందు నామలింగానుశాసనము నంబోలెఁ గాండములు వర్గములు విభజింపఁబడియున్నవి. శబ్దరత్నాకరస్థములగు పదములే కాక నిజామురాష్ట్రమున వ్యవహరింపఁబడు దేశ్యములును నిందుఁ జేర్పఁబడినవి. కనుక నియ్యది విద్యార్థులకు విధిగాఁ బఠనీయము. ఇంకను నీగ్రంథమునుగూర్చిన విశేషములు శేషాద్రిరమణకవులు వ్రాసిన తొలిపలుకుఁ జదివి పాఠకులు గ్రహింతురుగాక. ఆంధ్రనామసంగ్రహము శేషము సాంబనిఘంటువు లోనగు పద్యాంధ్రనిఘంటువులలో వలెఁ గేవల సీసములు నాటవెలఁదులుఁ దేటగీతులుఁ గాక యిందు

చం కఱి నల కందు చామనము కావిరి నల్లన చామ నీలియున్
కఱ కసినంబు నల్ల కసుఁగందనఁ గజ్జయనంగ నింకనున్
కఱియ యనంగఁ గప్పనఁగఁ గారనఁగన్ భువి నీలవర్ణమై
వఱలెను వాసవాదిసురవందితపాదసరోరుహద్వయా. (ధీవర్గ 163)

చం అరఁటి యనంటి యంటియన నైన కదళీతరునామధేయముల్
తొరలె అనంటియూఁచయన దూఁటయనంగ ననంటిచువ్వనా
అరటిగడన్న వేళ్ళ నలరారె భువిం గదళీకహారమున్.
మఱియును నూవి మామిడియు మావిడినాఁగ రసాలమౌ హరీ!
(వనౌషధివర్గ 99)

ఉ అందుగు నాఁగ నండువన నాఖ్యలు సల్లకి కొప్పి మీఱె. ఇ
ల్లెందయు నింద్రవల్లకిని లెక్కఁగొనెన్. మఱి చిల్లచెట్టునా

ఇందువు నిందుగన్నను మహిం గతకాఖ్యలు. మేడి యత్తియ
న్నందున నౌ నుదుంబరమునామము. లర్జునసంజ్ఞ మద్దినాఁ. 101

మొదలగు చంపకమాలాది వృత్తములుగూడ వాడఁబడియున్న యవి.

కం. ఒప్పిదమన సుందరమౌ. (నానార్థవర్గు 300)

తే. గీ. వాఁక నెరి యీ అలాఁలు వక్కఁగంబు
వంకరయు నెఱి మలకనా వక్రిమునకు, (సంకీర్ణవర్గు 148)

మొదలగు పద్యములలో

కం. జవరన నయగారంబును
నవకంబును మెత్తపాటు నౌరును మెదుపుఁ
మవమును మవ్వము మెత్తన
నవురని యనఁగా మృదుత్వనామములు హరీ! (సంకీర్ణ 146)

కం. చెమ్మయుఁ దడి పంకెనయన
లెమ్మయు నీమిరియుఁ జొదుకు తేమ యనంగఁ
నెమ్మనఁ బదనన నార్ద్రి
త్వమ్మునకు నభిఖ్యలౌను దనుసుతవైరీ! (147)

మొదలగు పద్యములలోవలె సౌందర్యము వక్రత్వము నని ధర్మములఁగా వాడక ధర్ములఁగా వాడుట ధారాపాతమై యుండఁబోలును.

కం కాల మరణ్యము వర్షాకాల మసితి ఘోరవృత్తికయు వృద్ధాప్యం,
[నానార్థ, 342]

తే. గీ. ......చిక్కన యనంగఁ, దనరె బాహుళ్యమును బలంబునకు
సూక్ష్మ।మునకు దారుఢ్యమునకును వనజనాభ! (నానా, 400)

మున్నగుపద్యములలోని వృద్ధాప్య దారుఢ్యాదిపదములును ధారాపాతములనియే మాతలంపు. అట్లుకానిచో

తే. గీ ధరఁ దుటారము దార్ఢ్యము పరుషవచన, (నానా, 474)

మని పద్యాంతరమున బాగుగాఁ బ్రయోగించియుండఁడు. వృద్ధాప్య మనుచోట వార్ధక్యమన్నను గుదురుటచే లేఖకప్రమాదముక్రిందనే లెక్కపెట్టవచ్చును.

మ....పరికించన్నఁ బరీక్షసేయుటయు నోపంగఁ విచారించుటౌ.
పరిమార్చన్న వధించుపేరొలయుచుఁ భంజించు ఖండించగుఁ
[నానా, 536]

మున్నగుపద్యములలో మాత్రము సంధ్యాదిగతదోషములు చాలఁ దేలును. పరిశోధకులచేతను నపరిశోధితము. మఱియు

కం. ముదిమియనఁగఁ గారనఁగను
ముదుసలినా ముదుకనాఁగ ముసలియనంగన్
ముదినాఁగను వృద్ధాప్యము...

అనుపద్యములోవలె ముదుసలి ముదుక ముసలి శబ్దములు శబ్దరత్నాకరాది సద్గ్రంథములలో నెక్కడను వార్ధక్యమునకు వాడఁబడియుండవు. నిజామురాష్ట్రమునఁగూడ నీశబ్దముల నిట్లు వ్యవహరించుట లేదు. పరిశోధకులుగూడ వీనిని బాటింపకుండుటచే నెక్కడేని యున్నవేమోయని సందియముగలిగెడిని. వా రియ్యది వారింతురుగాక. ఇట్టివి మఱికొన్నియుఁ గలవు. విస్తృతగ్రంథలేఖనవేగవివశతంబడిన వీనికేమిగాని మొత్తముమీఁదఁ బొత్త ముత్తమమై యొప్పారుచున్నదనుట కొక్కింతయు సంశయములేదు. సీ॥ 'కోమట్లు మూడవకోలమువారనఁ బేరులన' నని యాంధ్రనామసంగ్రహమున ముచ్చటగా మూడింటితో ముగించిన వైశ్యుల కీకవి వైశ్యవర్గారంభమున

కం బేరియుఁ దోడపుట్టనఁగ బెహారియుఁ గోమటియనంగ బేహారినా బే
హారియు బచ్చన సంపాసారియు సెట్టియన వైశ్యసంజ్ఞ మురారీ !

అని పదిపేళ్ళు మృదువైనశయ్యతోఁ గుదిరించు టీక్షించిన నెంతయు సంతసంబయ్యెడిని. ఎల్లగ్రంథము నిట్లే యొసంగెడిని. వ్రీహిభేదముల వివరించు వేఱొకపద్యమును విడువలేక క్రిందఁ బొందుపఱచుచు నిప్పటికే యెక్కువ విస్తృతమైన యేతద్గ్రంథప్రాశస్త్యమునుగూర్చిన వ్రాఁత యిఁక ముగింతును.

సీ ఇప్పపూరాజనాలేనుఁగుకొమ్ములు
ఆకుసన్నంబులు నాటెగ్రడలు
కప్పురబోగులు కస్తురిపట్టియల్
కుత్తిమల్లెలు చిటిముత్తెములును
రామసాగరములు రాజనములు తీవె
సరులు ముస్తెలు ముత్తెసరులు తెక్క
పాయలు నక్కళ్ళు బంగారుతీగెలు
మదనగందులు తీగమల్లియలును
కాకితెక్కలు చిఱిపూలు గండసరులు
చందనూమపువ్వులు నాగసాగరాలు
పాలమీఁగడలును సుకవాసులనఁగ
ధాన్యభేదంబులై యొప్పె దానవారి !

ఇట్టినిఘంటువు నీకవికుమారులును సనాతనధర్మపరులును భాషాసేవకులును వకీళ్ళును నైన తూము రంగయ్యగారు బహువ్యయమును భరించి ప్రకటించిరి. వీరితమ్ములును వీరివంటి యుత్తమపురుషులే. అందుఁ జిన్నతమ్ములు వరదరాజులుగారును వకీళ్ళు.

సహోదరులగు సర్వేశము వరదరాజులుగార్ల సాయముతో జనకుఁడొనర్చిన సద్గ్రంథము ననేకాంధ్రుల కర్పించు రంగయ్యగారిని దత్సహోదరులను రమారమణుఁడు రక్షించుఁ గాక. ఆంధ్రలోకమున కత్యంతోపకారకమగుఁగాకనియే యీగ్రంథమును రామదాస కవి రచించెను. అయ్యభిప్రాయముతోనే యాత్మజులు ప్రచురించిరి. అకారాదిగాఁ గూర్పఁబడిన యఖిలశబ్దములును గల యచ్చుపుస్తకముల ననయము సంతికమునఁ బెట్టుకొని యక్కఱదీర్చుకొనుట కలవాటుపడి యల్పిష్ఠమగు నాంధ్రనామసంగ్రహమునే యవలకుఁ ద్రోయు నాంధ్రగ్రంథకర్తలును బారతులును బ్రచురముగాఁ గల ప్రకృత ప్రపంచమున బహుళప్రచారములోనికి రాకున్నదికాని యాంధ్రపదనిధాన మాంధ్రభాషాభిమాను లందఱును గంఠస్థముఁజేసి యుంచఁదగిన ఘనగ్రంథమని యస్మదభిప్రాయము.

—♦ నిజామురాష్ట్రాంధ్రదేశము ♦—

(వల్లూరు సీతారామారావుగారు)

...నిజామ్‌రాష్ట్రము భాగ్యనగరమను పేరు వహించి... వరంగల్లు కరీమ్‌నగరము, ఆదిలాబాదు, అతరాఫ్ బల్దా నిజామాబాదు మెదకు మహబూబునగరము నల్లగొండ యను 8 జిల్లాల యాంధ్రులకు నివాసంబై విరాజిల్లుచున్నది...ఇచ్చటి ప్రసిద్ధసంస్థానములగు గద్వాల వనపర్తి దోమకొండ జటప్రోలు పాల్వంచ మొదలగువాని యధిపతులందఱు నాంధ్రులే. ఈరాష్ట్రమే పోతన పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రుఁడు...రంగనాథుఁడు నెలకూచి బాలసరస్వతి...మున్నగు కవిపుంగవు లాంధ్రభాషామతల్లికిఁ దమ విద్యాప్రౌఢి...రసికత్వము మున్నగువాని ధారవోసి యామె మెప్పువడసి ప్రఖ్యాతిగాంచిన స్థలము. మఱియు నీరాష్ట్రమే భక్తులచేతను గార్యాలోచనకుఁ దీసిపోని... అక్కన్న మాదన్న మొదలగు మంత్రులచేతను మెప్పొందిన స్థలము...

ఒరంగల్లు దక్షిణహిందుస్థానమునం గల పురంబులలో నెల్ల మేటిదై శత్రుజన భయంకరమై యేకశిలానగరమన పన్నెకెక్కియుండెను. ఎక్కడఁ జూచినను దేవాలయములును నెక్కడ వీక్షించినను రాజభవనంబులును రమణీయంబై ప్రకాశించుచుండెను. ఏకశిలానగరములోని సౌధాగ్రములు మణిహేమకుంభములచే నలంకరింపఁబడినట్లు కవి వర్ణించియున్నాఁడు. ఓరుగంటి ప్రతాపరుద్రుఁడు మహమ్మదీయులకుఁ గప్పమియ్యుట మానెను. అందుచేఁ బాదుషా పెద్దకుమారుఁడైన యలూఫ్ ఖాను క్రీ॥శ॥ 1320లో నోరుగంటికిఁ బోయి కోట ముట్టడించెను. ఉభయసైన్యములకును ఘోరముగాఁ బోరుజరిగెను. ఆంధ్రుల యద్భుతప్రతాపమునకుఁ దాళలేక మ్లేచ్ఛ లోకరాత్రి యెవ్వరికిఁ జెప్పక పలాయితులైరి. అప్పు డాంధ్రులు వారి యుద్ధసామగ్రిని స్వాధీనముఁజేసికొనిరి. కాని మ్లేచ్ఛులు పట్టినపట్టు వదలనివారగుటచే మరుసటి సం॥ న నోరుగంటిని గెల్చి ప్రతాపరుద్రుని ఢిల్లీనగరమునకుఁ గొనిపోయిరి. కొన్నిరోజులకుఁ బాదుషా ప్రతాపరుద్రునకుఁ దిరిగి రాజ్యమిచ్చెనుగాని యాతఁడు రాజ్యము చేయక గోదావరి యొద్దనుఁ దపస్సుఁజేసికొనిన ట్లోరుగల్లుశాసనములు తెలుపుచున్నవి. శ్రీమ దాంధ్రభాగవతమును రచించిన బమ్మెరపోతనామాత్యుఁడే దీని నేకశిలానగరమని యెన్నుకొనినట్లు భాగవతమే సాక్ష్యమిచ్చుచున్నది.

నేలకొండపల్లి...,కంబముమెట్టుకు సుమారు పదిమైళ్ళదూరమున నున్నది. పూర్వ మీపట్టణము మిక్కిలి వైభవమనుభవించినదని యాయూరు చెప్పకయే చెప్పుచున్నది. చుట్టుప్రక్కల తోటలతోడను నలసివచ్చెడి పాంథుల సేదదీర్చు వటవృక్షసమూహముల తోడను జంబూవృక్షములతోడను దదితరవృక్షాదులతోడను బురం బెంతయు వన్నెగా నున్నది. ఇందొక పెద్దదుర్గము గలదు. ఈనగరముపయిఁ బూర్వము శ్రీకృష్ణదేవరాయలు భుజబలమును గనఁబఱచి కడకు దుర్గమును స్వాధీనముఁజేసికొనెను...ఈనగరమున దుత్తరమున సుమారు 2 మైళ్ళదూరములో నొక పెద్ద దిబ్బ గలదు. ఇదియంతయు నిటుకలచేఁ గట్టఁబడి పెద్దశిలవలె లోచనగోచరమగుచున్నది. దీని నారోహించి దృష్టిసారించినచోఁ జుట్టుపట్ల సుమారు 5 మైళ్ళవఱకును...కనఁబడును...పూర్వ మీదిబ్బను విరాటరాజు గద్దెయని తెలుపుచున్నారు. ఇందుకు నిదర్శనముగా నీగ్రామమున కైదుమైళ్ళదూరములో బాణాపురమను నొక చిన్నగ్రామము కలదు. పాండవు లజ్ఞాతవాసదీక్ష దీర్చుకొనుటకు... వచ్చినపుడు బాణముల నాగ్రామమునం దొక శమీవృక్షాగ్రమునం దుంచినటులును దీనిచే నీగ్రామము బాణాపురమని సార్థకనామమందినటులును దెలియుచున్నది. మఱియు నీగ్రామము భక్తాగ్రేసరుఁడగు రామదాసుగారి జన్మభూమియయినటు లనేకాధారము లెసంగుచున్నవి.

కంబముమెట్టు—ఇది వరంగల్లుజిల్లాకు సంబంధించిన తాలూకా గ్రామములలో కెల్ల మేటిదై సుమారు ½ మైలుపొడవును మైలువెడల్పును గలిగియున్నది. ఇచ్చట నొక గొప్ప దుర్గము గొప్ప క్షేత్రమును గలవు. ఈగ్రామమున నరసింహమూర్తి యొక్క పర్వతాగ్రము మీఁద నొకస్తంభమునుండి యుద్భవించినట్లు కొన్ని సూచనలు గనుపించుటచేఁ గంబముమెట్టు (స్తంభపురి) అని నామం బొసంగిరి. ఈగ్రామములోనున్న దుర్గము మున్ను 10 లేక 11 వ శతాబ్దమున సీతాపతి నామధేయుఁడగు నొక భూపాలుని పరిపాలనలో నుండినటు లచ్చటనున్న శాసనములవల్లఁ దేటపడఁగలదు. ఈగ్రామముననే హరిభట్టారక కవి జన్మించి మత్స్యపురాణము రచించినది....

పాలకుర్తి — ఇది బమ్మెరకు 3 మైళ్ళదూరములో నున్నది. ఇచ్చటనే సోమనాథకవి జన్మించినది. ఇచ్చట నొక యాలయమును దత్రత్యులు కట్టి యొకలింగమును స్థాపించి సోమనాథుని ధైర్యము నాఁటినుండి నేఁటివఱకుఁ జూపించుచున్నారు. బమ్మెర పోతరాజుగూడ సోమనాథుని భక్తుఁడు.

బమ్మెర — ఒరంగల్లుచెంత నీగ్రామ మున్నది. ఈబమ్మెరలోఁ బోతరాజు గద్దెయని 4 రాళ్ళు పాఁతిన స్థలము కలదు. దీనిముందఱఁ ద్రోవ కడ్డముగ నొకశిల యున్నది. దానినే యిచటివారు పోతరాజని వ్యవహరించుచున్నారు. ఈపోతనామాత్యుఁడు భోగినీదండకము వీరభద్రవిజయము నాంధ్రభాగవతము రచించి యాంధ్రకవులలో నొకఁడై ప్రఖ్యాతిగాంచినాఁడు.

వెలిగందల — ఇది బమ్మెరకు సుమారు 6 ఆమడలదూరమున నున్నది. ఇది యొకానొక కాలమున నాంధ్రరాజ్యమునకు ముఖ్యపట్టణముగూడ నైయున్నది. ఇచ్చటనే భాగవత షష్ఠస్కంధము పూర్తిచేసిన నారాయణకవి జన్మించినది....

కొలనుపాక. నల్లగొండజిల్లా — ఇది చాళుక్యవంశమున కొకకాలమున రాజధానిగానుండెను. ఇందు వీరనారాయణాలయము సోమనాథాలయముఁ జాలఁ బ్రసిద్ధములైనవి. ఇచ్చటఁ బ్రసిద్ధమగు నొక జైనాలయము కలదు. పూర్వ మీగ్రామము బింబావతీపురమని చెప్పుదురు. ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి కొలనను గ్రామ మన్నమంత్రి కిచ్చినటుల భీమేశ్వరపురాణములో శ్రీనాథకవి చెప్పియున్నాఁడు.

పాఖాలచెఱువు— ఇది ప్రస్తుతము వరంగల్లుజిల్లా పాఖాలతాలూకాలో నున్నది. దీనిని ప్రతాపరుద్రుఁడు నిర్మించె ... దీని కట్ట గొప్ప పర్వతపంక్తి సమూహముతో నిర్మించఁబడి దండకారణ్యమునకు నిదర్శనముగ వివిధవృక్షాదులచేఁ గిక్కిరిసియున్నది. మీనమకరాదులకు శరణ్యమగు నీతటాకముయొక్క గండియే జీవనదియని పేరువహించి నానాముఖముల వ్యాపించి పొలముల నిర్మలోదకముచే ఫలవంతముగఁ జేయుచుఁ దుదకుఁ గృష్ణవేణితో సంగమమొందుచున్న మున్నేరు జన్మస్థానము.

హనుమకొండ—ఘనతచెందిన నిజామ్‌రాజ్యములో... ఓరుగంటికి సమీపమున నున్న హనుమకొండయే యనుమకొండయని పేర్కొనఁబడి...ఉన్నది. ఓరుగల్లురాష్ట్రమునకుఁ బూర్వము హనుమకొండయే రాజధానిగా నుండెను. శాతవాహనవంశజులైన యాంధ్రచక్రవర్తులే సుమారు 13 వ శతాబ్దమువఱకుఁ బరిపాలించిరి. తదనంతర మాంధ్రసామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నమై 3వ పులమావి కాలములోఁ గలహములు ప్రబలి పల్లవరాజులకు లోఁబడి వేర్వేఱురాజ్యములుగఁ బరిపాలింపఁబడినది...దుర్గము నిర్మాణముచేసి గ్రామము విస్తరింపఁజేసి యెఱుకుదేవరాజు ప్రజాపాలనముఁజేయుచుండ నాతని కనుమఁడు కొండఁడు నను నిరువురు కొమాళ్ళు జనించిరి. భూపాలుఁ డాయిరువురి పేరట నారాజధాని కనుమకొండయను నామకరణం బొనర్చెను. ఓరుగంటియం దుండు శాసనములనుబట్టియు మఱికొన్ని శాసనములనుబట్టియు నీదేశము 5 వ శతాబ్దమునుండి 8 వ శతాబ్దమువఱకుఁ బశ్చిమచాళుక్యులును 10 వ శతాబ్దమువఱకు రాష్ట్రకూటులును దరువాత 11 వ శతాబ్దమువఱకు మరలఁ బశ్చిమచాళుక్యులును నటుపిమ్మటఁ గాకతీయులును బరిపాలించినటులఁ దెలియుచున్నది. హనుమకొండపట్టణ మాంధ్రరాజ్యలక్ష్మీవైభవమునకు మూలస్థానము. ఈశిథిలములందు సహస్రస్తంభమండపము ముఖ్యమైనది...రుద్రదేవరాజు విజయయాత్రసలిపి తనరాజ్యమునకు మరలివచ్చుసమయమున ననేక దేవాలయముల స్థాపించెను. ఆకాలముననే యీదేవాలయమును నిర్మించెను. ఎదుట వాసుదేవుఁడును గుడివైపు సూర్యదేవుఁడును బడమరవైపున రుద్రేశ్వరుఁడును గలరు. వాసుదేవుగర్భాలయ ద్వారముపయి శంఖచక్రగదాధారియగు నరసింహవిగ్రహమును శివాలయద్వారముపయిఁ ద్రిశూలధారియగు రుద్రునివిగ్రహమును సూర్యాలయద్వారముపయిఁ ద్రిశూలధారిణియైన లక్ష్మీవిగ్రహమును జెక్కియున్నవి. ఈ 3 ద్వారములయందుఁగల విగ్రహములకును రెండు పార్శ్వముల సర్వాలంకారభూషితములై తలలు పయికెత్తి నోరులు తెఱచుకొని నిలువఁబడియుండు వరాహవిగ్రహములు వెలయుచున్నవి. వాని నోటినుండి చిత్రవిచిత్ర ఫలపుష్పపత్రసమన్వితలతాపుంజము బయలువెడలి యతిమనోహరముగా నానాముఖముల నల్లిబిల్లికలతోఁ బయి కెగఁ బ్రాఁకి తమ మధ్యనుండు విగ్రహము చుట్టు వ్యాపించియుండును. ఈసుందరశోభాయమానలతాకుంజములు దర్శనీయములు,...ఈదేవాలయము

నిర్మించఁబడి 750 సం॥ లు గడచినను సానఁబట్టిన శిలాప్రతిమలు స్తంభములు మున్నగునవి నేఁటికిని... ప్రకాశించుచున్నవి. ఈయాలయము పేరాకాలమున రుద్రేశ్వరమని వ్యవహరింపఁబడిన ట్లీయాలయములోనున్న శాసనమే సాక్ష్యమిచ్చుచున్నది. మఱియు నీగ్రామమునకు దక్షిణభాగమునందున్న యొక చిన్నపర్వతాగ్రముపయిఁ బద్మాక్షీ దేవాలయము నిర్మింపఁబడియున్నది....చుట్టుప్రక్కల జైనవిగ్రహములు గలవు కాఁబట్టి యీదేవళము మొదట జైనులచే స్థాపింపఁబడినట్లు తోఁచుచున్నది...మాధవవర్మ (ప్రతాపరుద్రుని) కాలములో నీజైనాలయము హనుమకొండవిప్రులు స్వాధీనము చేసికొని దుర్గముయొక్క నామాంతరమని నమ్మి పద్మాక్షీ పేర నర్చనాదుల సలుపుచున్నారు.

దోమకొండ__ఇది రెడ్డిప్రభుత్వముచే నేలఁబడియున్న సంస్థానము. దీనికి ముఖ్యపట్టణమైన బిక్కవోలిప్పుడు బిక్కనూరని వాడఁబడుచున్న గ్రామము. దోమకొండపృథ్వీపతులలో మల్లారెడ్డి...పద్మపురాణము మొదలగు కావ్యముల రచియించినాఁడు.

వేములవాడ__ఇది కరీమ్‌నగరమునకు 3 ఆమడలదూరమున నున్నది. ఇచ్చట నాంధ్రకవులలో నొకఁడై ప్రఖ్యాతిగాంచి భీమేశ్వరపురాణము రచించిన భీమకవి జననమొందినాఁడు. ఈగ్రామమునందు భీమేశ్వరాలయము కలదు...

మహబూబునగరముజిల్లా వనపర్తి__ఓరుగల్లు పడిపోయినతరువాత దానిసామంతులే దీనిని సుమారు 600 సం॥ లనుండి సంస్థానముగాఁ జేసికొని స్వతంత్రాధికారముతో నేలుచున్నారు. ఇచ్చట గొప్ప కోటలు గలవు.

రాయచూరు — శ్రీకృష్ణదేవరాయలకాలమున హిందూదేశములో ముఖ్యముగా దక్షిణహిందూదేశములో రాచూరు (రాయచూరు) దుర్గమువంటి బలాఢ్యమైన దుర్గము మఱియొకటి లేదు. అయ్యది ఘనపరాక్రమవంతుఁడగు నాదిల్షాహ వశమున నుండెను. ఈదుర్గమును గుఱించి హిందువులకును మహమ్మదీయులకును ననేకఘోరయుద్ధములు జరుగుచుండెనుగాని యీదుర్గముమాత్రము విజయనగరపు రాజుల కధీనము కాలేదు. సాళువ నరసింహరాజు తన మరణశాసనములోఁగూడ రాయచూరుదుర్గము స్వాధీనముకాలేదని విచారముతో వ్రాసెను. శ్రీకృష్ణదేవరాయలు పూర్వము దిగ్విజయయాత్ర ముగించినతోడనే రాయచూరుదుర్గముమీఁదికిఁ బోవఁ జూచెనుగాని కారణములేక పోవుట యన్యాయమని కాలము నిరీక్షించుకొనియుండెను. చివరకు సైడరుకారను రాజద్రోహిమూలమున వారి స్నేహమునకు భంగముకలిగెను. పగదీర్చుకొను సమయము దాపునకు వచ్చినదికావున నాలస్యము చేయక శ్రీకృష్ణదేవరాయలు 10 లక్షలసైన్యముతోఁ బోయెనని చెప్పినప్పుడు హిందూదేశమున మహాభారతయుద్ధానంతర మొక్క తాళికోటయుద్ధమునం దక్క నేమహారాజును నేమహాచక్రవర్తియు నింతసైన్యమును దీసికొనిపోయి యుద్ధముఁజేసినట్లు కనఁబడమి రాయల సమర్థత కెవరైనను నద్భుతమందకపోరు...రాయలు రాయచూరుదుర్గమును ముట్టడించెనని తెలిసి యాదిల్షా గొప్పసైన్యముతో వచ్చెనుగాని పరాభవమును జెంది పోయెను. ఈరాయచూరు కృష్ణాతుంగభద్రానదుల నడుమ నున్నది.

గద్వాల__విజయనగరము పడిపోయినతర్వాత దాని సామంతులే దీనిని సుమారు 800 సం॥ ల నుండి స్వతంత్రాధికారముతో సంస్థానముగఁ జేసికొని యేలుచున్నారు. ఇచ్చట గొప్ప కోటలు గలవు.

గోలకొండ__ ఈగోలకొండదుర్గము ప్రస్తుతము హైదరాబాదుపట్టణమునకు 6 మైళ్ళదూరమున నున్నది ... 16 శతాబ్దమున నీగోలకొండరాజ్యమును జంషిదు కుతుబుషాహ పరిపాలించునప్పుడు జగదేకరావును ప్రధానమంత్రిగఁ జేసికొనెను. అద్దంకి గంగాధరకవియుఁ బొన్నగంటి తెలగనార్యుఁడును నిబ్రాహిం కుతుబుషా కాలములో వారి యాస్థానమునుండి తపతిసంవరణము యయాతిచరిత్రము వ్రాసి నవాబున కంకితముగ నొసంగిరి. దీనింబట్టి యాంధ్రగీర్వాణభాషలను మహమ్మదీయచక్రవర్తులు సహిత మభివృద్ధికిఁదెచ్చి...నటులఁ దెలియుచున్నది. 17 వ శతాబ్దమునఁ దానీషా కాలమున నక్కన్న మాదన్న మంత్రులుగ నుండిరి. వీరిసమయముననే ... రామదాసుగారి పుణ్యచరిత్ర మీభూమియందుఁ బ్రఖ్యాతి గాంచినది. ఈనవాబుకాలములో హిందూమహమ్మదీయులకు నిగ్రహము ఘటిల్లక సంధిపాసఁగియుండుటచే రాజ్యము ప్రజారంజకముగ రామరాజ్యము వలె నుండెను. కాని మహమ్మదీయుల కీర్ష్యాగ్నిజ్వాల ప్రబలుటచేతను గయ్యమునకుఁ గాలుద్రవ్వుచున్న ఢిల్లీపాదుషాయగు నౌరంగజీబు రవులుచున్న యగ్నికుండమున ఘృతఘటసంచయముల నింపినటులఁ దమ సోదరబృందమునకుఁ గేలూఁతయొసఁగినఁ గడ కక్కన మాదనల మరణమునకును గోలకొండరాజ్యవినాశనమునకును గారకులై ప్రజాహితముగ 175 సం॥ లు రాజ్యముఁజేసినకుతుబుషాహిరాజవంశము నశించునటులఁ జేసిరి.

శ్రీవావిళ్ళ వేంకటేశ్వరశాస్త్రులుగారి సన్మానసభ, కడప.

కడపలో మిత్రమండలివారు 19-8-1939 తేదీన జరిపిన భాషోద్ధారక శ్రీవావిళ్ళ వేంకటేశ్వరశాస్త్రులుగారి సన్మాన...సభలోఁ జదివిన పద్యరత్నములు.

సీ. ప్రాక్కవిచంద్రుల భావనాబలమును
దెలియంగననువు సంధించినారు
ఏగ్రంథమునకేని యిల్లిల్లు దిరుగక
సులభలబ్ధవిధమ్ముఁ జూపినారు
సంకుచితంబైన జాను తెనుంగున
సరళప్రసన్నత ల్నెఱపినారు
విస్మృతకవిజన విరచితకావ్యాళి
దృశ్యలోకాని కందిచ్చినారు
ఆంధ్ర రాష్ట్రానఁ దొలుదొల్త నన్నిదిశల
మాతృసేవాస్వరూపసమ్మాననీయ

విస్తృతగ్రంథముల నింపి వెలసినారు
వేడబము గాదు వావిళ్ళ వేంకటేశ!

సీ. బీదసాదల నెల్లవిధముల దరిఁజేర్చి
భూరిసాహాయ్యంబునఁ బ్రోచినావు
ఆంధ్రభాషాసేవకై భాగ్యజీవిక
సర్వస్వ మర్పింపఁ జాలినావు
తెలుఁగుతల్లికి ముద్దులొలికించు బిడ్డలఁ
దలమానికంబవై మెలఁగినావు
తండ్రి పట్టినదీక్ష తప్పక నెఱవేర్చి
గ్రంథాళిఁ బ్రకటింపఁ గలిగినావు
మాతృదేవ్యర్చనాసక్తమతిఁ ద్రిలింగ
పత్రికారాజమున్ స్థిరపఱచినావు
చెన్నపుర మాంధ్రులదె యని చెప్పినావు
బళిర వావిళ్ళ వేంకటేశ్వరసుధీంద్ర!

సీ. జీర్ణపర్ణంబుల శిధిలావశిష్టమౌ
తెలుఁగుపొత్తముల ముద్రించినారు
ముద్రణవ్యయభరంబుల కోర్వఁజాలని
కవులను దయఁజూడఁ గలిగినారు
మారుమూలల దాగి పేరైన వినరాని
సత్కావ్యముల దిశల్ జాటినారు
అట్టుకలన్ బూజుపట్టినతాళద
ళగ్రంథముల బయల్వఱచినారు
పల్లెపల్లెల నింటింటఁ బ్రతిమనుజుని
చెంత మీ పుస్తకములనే చేర్చినారు
యోచినఁ గొలంది భాషామహోపకార
మన్యు లెవ రిట్లు నేసి రీయాంధ్రకోటిని.

సీ. మాబాల్యమం దె రామస్వామివ్యాఖ్యాన
మనుచరిత్ర పఠించుకొనుటకతన
మఖఁబుట్టి పుబ్బలో మడఁతపెట్టక యేక
ధాటి నేఁటికిఁ గృషి దనరుకతన

గ్రంథము లేవేని గావలె నన్న న
నన్యశరణము మీరగుటకతన
స్ఖాలిత్యములు లేనిచక్కని పాత్రముల్
తుది కెట్లొ మీయొద్ద దొఱకుకతన
ఆంధ్రభాషామహోదయ వ్యాప్తికొఱకు
పెట్టఁబడినట్టి "వావిళ్ళ ప్రెస్సు" ఆంధ్ర
కేంద్రకార్యాలయంబునై కెరలి స్వీయ
జాతిపునరభ్యుదయ కారి యగుత ప్రజకు.

కావ్యపురాణతీర్థ విద్వాన్ శ్రీజనమంచి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మ గారు.

మ. నియమంబొప్ప శ్రుతు ల్పురాణతతులున్ స్మృత్యుక్త సద్గ్రంథసం,
చయము ల్కావ్యసమూహము ల్గడుఁబ్రయాసం బొందినన్ లభ్యమెం,
దయినంగాక తపించుచుండ్రు మును పోయార్యోత్తమా! యిప్డు మీ,
దయ సౌలభ్యముగల్గె నెల్లరకు సద్గ్రంథాళి సంధింపఁగన్.

కవిసింహ డి. రాజశేఖరశతావధానిగారు,
ప్రొద్దుటూరు.

సీ. ఘనము లముద్రితగ్రంథముల్ పెక్కు శో
ధించి తెప్పించి ముద్రించినావు !
ధనహీనులైన విద్వత్కవీంద్రులనాద
రించి గ్రంథము లుద్ధరించినావు !
గ్రంథాలయములపైఁ గడుఁబ్రీతి వందలు
వేలు కావ్యముల నర్పించినావు !
మెండుగా ఖండంబు నిండుకాంగ్రెసు చేరి
దేశసేవల నాటి తేటినావు !
సరసుఁడవు వచశ్శాలివి ! సంస్కృతాంధ్ర
కావ్యపోషకుఁడవు త్యాగఘనుఁడ వగుదు
వయ్య ! మాకడప్పపురికి సుస్వాగతంబు !
సరసవావిళ్ళ వేంకటేశ్వరబుధేంద్ర !

—♦ రాఁబోవు ధర్మవిధ్వంసక శాసనత్రయము ♦—

(కే. కామేశ్వరశర్మగారు)

ధర్మదేవత కింకను ప్రాణము లున్నవనికాఁబోలు నింకను శాసనక్షారోదక తరంగిణులు వచ్చుచున్నవి. ఇంతవఱకుఁ దెలియుచున్నవి మూఁడు. 1 వర్ణాంతరవివాహపు బిల్లు. 2 ఆంధ్రతమిళదేశములలో దేవాలయప్రవేశపు బిల్లు. 3 అంత్యజులకుఁ బ్రవేశములేని కాఫీహోటళ్ళ లైసన్సు రద్దుచేయు బిల్లు. వర్ణాంతరవివాహపు బిల్లు శారదా చట్టపు సవరణలో మిక్కిలి తోడ్పడినవారిలో నొకరగు ప్రకాశ్ గారు ప్రవేశపెట్టెదరఁట. ఎవరైనను దమ కులమందలి యంతశ్శాఖావివాహమునుగాని వర్ణాంతరవివాహమునుగాని చేసికొన్నఁ దప్పుగాదనియు సమానకులశీలాచారములు గలవారిలో జరుగు వివాహముల కుండుగౌరవమే యీవివాహములకుఁగూడ నుండవలెననియు లౌకికమునఁ జిక్కులు లేకుండఁ జేయవలెననియు నీబిల్లు నుద్దేశము. ఈశాసనమువల్ల బహుపత్నీత్వము ననేకభర్తృత్వము నశింపఁజేయవచ్చునని వీరి తలంపు. వంశాభివృద్ధికిఁగూడ నీశాసన ముపయోగపడునని వీరి యూహ. హిందూవివాహమునుగూర్చి ప్రకాశ్ గారు బాగుగఁ దెలిసికొన్న బాగుగా నుండెడిది. హిందూవివాహములు కేవలైహికసుఖమునకు సంబంధించినవే కాక పారమార్థికసుఖమునకుఁగూడ సంబంధించినవి. సమానకులశీలాదులుగల వివాహములే వంశాభివృద్ధికరములై రెండుసుఖముల నొసగూర్చుటకుఁ దగినవై శాంతిప్రదములై దేశోన్నతికిఁ గారకంబులగునుగాని యన్యములు కావని ఘంటాపథముగఁ జెప్పవచ్చును. శ్లో॥ వివాహశ్చ వివాదశ్చ సమయోరేవ శోభతే యను సూక్తి జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకోవలసియున్నది. వర్ణాంతరవివాహములవల్ల వివాహవిచ్ఛేదాదులు దక్క వేఱొండుఫలము గన్పింపదనుటలోఁ బాశ్చాత్యవివాహములే సాక్ష్యము. పాశ్చాత్యులలో నున్నతకుటుంబికు లీవర్ణాంతరవివాహముల కంగీకరింపరనుటకు 8 వ యెడ్వర్డుగారి చరిత్రమే నిదర్శనము. మన్వాదిస్మృతికర్త లిట్టివివాహములు కూడవని శాసించియున్నారు. పారమార్థికసుఖమును గోరువా రొప్పుకొనరు.

శ్లో. హీనజాతి స్త్రియం మోహా దుద్వహంతో ద్విజాతయః
కులాన్యేవ నయంత్యాశు ససంతానాని శూద్రతాం
శూద్రాం శయన మారోప్య బ్రాహ్మణో యా త్యధోగతిం
జనయిత్వా సుతం తస్యాం బ్రాహ్మణ్యాదేవ హీయతే.
దైవపిత్ర్యాతిథేయాని తత్ప్రధానాని యస్యతు
నాశ్నంతి పితృదేవా స్తన్నచ స్వర్గం స గచ్ఛతి
వృషలీఫేనపీతస్య నిశ్వాసోపహతస్యచ
తస్యాం చైవ ప్రసూతస్య నిష్కృతి ర్న విధీయతే.
కపిలాక్షీరపానేన బ్రాహ్మణీగమనేనచ
వేదాక్షరవిచారేణ శూద్రః పతతి తత్క్షణాత్.

ఇట్లనేకప్రమాణములు వర్ణాంతరవివాహమును నిషేధించునవి కలవు. అఖిలభారతపండితపరిషత్తులోఁగూడ నీవివాహ మశాస్త్రీయమని తీర్మానించఁబడియున్నది.

అనేకసం॥లనుండి యిప్పటివఱ కవిచ్ఛిన్నముగా జరుగు సమానకులశీలాచార దేశ వేష
భాషాదులుగల వివాహములవల్ల సంభవించిన యుపద్రవ మేమియో బోధపడకున్నది.
వర్ణసంకరముఁజేయుటే యీబిల్లు ఫలితము. బుద్ధిమంతులు తాము పెంచు శునకాదు
లందు సైతము సమానదాంపత్యముఁ జూచుచున్నారు. ఇట్టిస్థితిలో మానవుల నందఱ
నేకముఁ జేయుట కవకాశమిచ్చు నిట్టిశాసనము మేలొనర్చునా? ఇట్టి వివాహములు
లేకపోయిన వంశాభివృద్ధులు లేవా? ఇట్టివానితో నైకమత్యము వచ్చునా? రక్త
సంబంధముగలవా రందఱు నేఁడు భేదాభిప్రాయములు లేక యున్నారా? ఇటీవలఁ
గాంగ్రె సెన్నికలలో భార్యాభర్త లొకేస్థానమునకుఁ బోటీచేసియున్నారే?
రక్తస్పర్శ లేకయా? క్షేత్రబీజములలో నేయొక్కదానిలో న్యూనత యున్నను
సత్ఫలము కలుగనేరదు. ఏకజాతిలోనే పద్మిన్యాదిజాతులకుమాత్రమే వివాహ
మొనర్పవలెననికదా యుండుట! సర్వవిధముల దూష్యమైన యివ్వివాహపుబిల్లును
రూపుమాపుట ధార్మికుల ధర్మము. ఇటీవల మధురలో జరిగిన తమిళనాడు దేవాలయ
ప్రవేశమహాసభలో సి. రాజగోపాలాచార్యులుగారు దేవాలయప్రవేశశాసనమును
గూర్చి మీ రాందోళనపడ నక్కఱలేదనియు హరిజనులకుఁ బ్రవేశమిచ్చుటకై తగు
నేర్పాట్లు చేయుఁడనియు మీ ప్రయత్నాల కేమైన భంగముకలుగుచో నేను 8 దిన
ములలోఁ దగుశాసనములు చేయఁగలననియు నాకుఁ దోడిమంత్రులకు నట్టియధికార
మున్నదనియు రాజకీయసమస్యలకంటె దేవాలయప్రవేశసమస్య చాల ముఖ్యమైనదనియు
మద్రాసు తిరుపతి శ్రీరంగము మధుర మున్నగుచోట్లలోని దేవాలయములలో నొకచోట
నైన హరిజనులకుఁ బ్రవేశ మిప్పించుట యత్యవసరమనియు నిచ్చినయెడలఁ బ్రజలలో
నెక్కువ యైకమత్యము కలుగుననియు సనాతనధర్మమువల్ల హరిజనులకు హానికలిగినది
కనుక వారి కాగ్రహముకలుగుటకూడ న్యాయమేయనియు నా జీవితకాలములోపల
దేవాలయము లన్నిటిలోను హరిజనులకుఁ బ్రవేశముకలుగునని చెప్పుట కేలాటిసందే
హము లేదనియు నుపన్యసించినారు. దేవాలయప్రవేశమునుగూర్చి మలబారునుండి
యెన్నిమహజరులు వద్దనుచు వచ్చినను ద్రోసిరాజన్నారు. ఇట్టిశాసనాల కధికారము
లేదని యేదో సాకుఁ జెప్పినారు. చెప్పకేమి? చెప్పుదురు. అధికారము చేతిలోనికివచ్చి
నప్పుడుకాకపోయిన నింకెప్పుడు తమ స్వాతంత్ర్యము? రాజకీయసమస్యకంటె దేవా
లయప్రవేశసమస్య ముఖ్యమఁట. మద్యపాననిషేధము నమలునఁబెట్టిరని పేరే కాని
యింక నేమైన నాల్గుడబ్బులుగలవా రున్న వారినిగూడఁ బేదలుగఁ జేసివైచెడు టీ దుకా
ణముల నేర్పఱచియుండిరి. కాఫీ టీ దుకాణములవల్ల దేశమునకు క్షేమమని భావించిరి
కాఁబోలు? దేవాలయప్రవేశమువల్ల నేమిలాభము దేశమునకుఁ గలుగుననియో రాజ
కీయసమస్యకంటె దేవాలయప్రవేశసమస్య ముఖ్యమనుచున్నారు. రాజకీయముగ దేశము
లాభమును బొందవలసియున్నది కాని దేవాలయప్రవేశమువలనఁ గాదు. కాంగ్రెసుపార్టీ
రాజకీయముగ నున్న యిక్కట్టులను దొలఁగించి దేశక్షేమ మొనగూర్ప నేర్పడినది
కాని దేవాలయముల ధ్వంస మొనర్చుటకుఁ గాదు. రాజకీయముగ నేమియుఁ బ్రాధా
న్యము వహింపక దేవాలయసమస్యయే ప్రధానమైన రాజకీయములోఁ గాంగ్రెస్సు
సమర్థత యేమగును? కరాచీసభలోని మతవిషయములలోఁ బ్రభుత్వమువారు జోక్యము
కల్పించుకొనరాదను తీర్మాన మేమైనదో తెలియరాదు. హరిజనులకు దేవాలయప్రవేశ

మిప్పించుటవలనఁ బ్రజలలో నెక్కువ యైకమత్యము కలుగునఁట. ప్రజలన నెవరు? సవర్ణులా? హరిజనులా? దేవాలయప్రవేశము లేకపోవుటవలన సవర్ణులలో నైకమత్యము లేదా? సంబంధములేనిమాట. అర్థములేనిమాట. ఐకమత్యమునకు బదులు భేదాభిప్రాయములు కలుగునేమో విచారించలేదు. హరిజనులు దేవాలయప్రవేశ మిప్పింపకున్న మేము బాగుపడమనిరా? నిక్కముగ దేవాలయప్రవేశము వారు గోరిరా? సనాతనధర్మమువల్ల హరిజనులకు హాని కలిగినదఁట. హాని యెట్టిదో బైటఁబెట్టిన సనాతనులుగూడఁ దెలిసికొనెదరు. 47

దేవాలయప్రవేశము లేకపోవుటచేతనే నిద్రావస్థలో నున్నారుకాఁబోలు! వారి కాగ్రహముకలుగుటకు న్యాయమేయని సిద్ధాంతముచేసినారు. ఆగ్రహములో నర్థమున్నదా? ఎందు కాగ్రహము? ధర్మమువల్ల హానికలిగినదనుటలో నర్థములేదు. ధర్మమువల్ల హానికిఁ దావెక్కడ? ధర్మశబ్దము నుచ్చరించునంతవఱకు హానిశబ్దమును వర్జించవలెను. ధర్మమువలన హానికలిగినది కాఁబట్టి మేలు సమకూర్చెదమన్నఁ దా నవలంబించునది యధర్మమని తమకుఁ దామే చాటుకొనుటయగును. ధర్మమువలన నాగ్రహముకలిగిన దన దురాగ్రహ మనఁబరఁగును. అట్టి యాగ్రహము న్యాయమనఁ దా మధర్మమార్గమున నుంటిమని గ్రహించవలెను. దేవాలయము లన్నిటిలోను హరిజనులకుఁ బ్రవేశముకలుగునని చెప్పుట కేలాటిసందేహము లేదన్న మహాశయులు దేవాలయము లన్నియుఁ బాడువడుటగూడఁ దమ జీవితకాలములోపలనే చూడఁగలరని తెలిసికోవలెను. దేవాలయధ్వంసమే పర్యవసానఫలము. వేఱొండు గలుగఁబోదు. దీనిగుఱించి యాంధ్రపత్రిక హరిజనులు హిందువులని యంగీకరించినప్పుడు హిందూదేవాలయములలో వారు ప్రవేశించుట కెట్టినిషేధము నుండరాదనియు నైనను చిరకాలాగతాచారమును బట్టి యట్టినిషేధము గలదనియు హిందూసనాతనవాదు లంగీకరింపకపోయిన యెడల హిందూసంఘమునకు ముప్పుగల్గుననియు హరిజనులు పరమతమందుఁ జేరెదరనియు హిందూమతము క్షీణించుననియు నట్టి యుపద్రవము కలుగకుండఁ జూచు బాధ్యత ప్రతిహిందువుమీఁదను గలదనియు ననుచున్నది. హరిజనులు హిందువులుకారని సనాతను లనుటలేదు. సవర్ణులలోఁగూడ దేవాలయప్రవేశమువిషయమై భేదములున్నవి. అందఱకు సమానమైన హక్కులు శాస్త్రములందుఁ గనఁబడవు. లోపలికిఁబోవు బ్రాహ్మణునకుఁ గలుగు ఫలమును శిఖరదర్శనమువలనఁ జండాలురకుఁ గలుగు ఫలమును సమానము. బ్రాహ్మణులలోఁగూడ నర్చకునకుఁ దక్క మిగిలినవారికి గర్భాలయప్రవేశమున కర్హతలేకున్న విషయములో హిందూమతస్థులైనంతమాత్రమున వారికిఁ బ్రవేశపుహక్కుండవలెననుట శాస్త్రపరిచయము లేనిమాట. శాస్త్రము ననుసరించి యీయాచారము వచ్చినదే కాని శాస్త్రనిషిద్ధము కాదని తెలిసికోవలెను. హిందూసంఘమును బాగుగ గుర్తెఱింగినచో నిషిద్ధులయాలయప్రవేశమే హిందూసంఘమును ధ్వంసముచేయునని చెప్పవలసియుండును. హిందూమతమును సమగ్రముగ నెఱుఁగవలెనన్నచో శ్రుతిస్మృతులఁ బరిశీలించవలెనుగాని హిందూశబ్దమును నెఱిఁగినఁ బ్రయోజనములేదు.

వగ్గిన నూడిపోవు ముక్కు తుమ్మిన నెన్నినాళ్ళుండును? పరమతములోఁ జేరుదురను భయముతో నెన్నినాళ్ళు జీవించుట? ఎందులకుఁ బరమతములోఁ జేరుదురు? హరిజనులు తాముకూడ హిందువులమని యొప్పుకొందురుకదా! వారికి దేవా

లయప్రవేశపుహక్కు యియవలెనను సంస్కరణశిరోమణులుకూడ వారు హిందూమతస్థులనియే యనుచున్నారుకదా! అయినచో హిందూమతప్రమాణగ్రంథములు వారివిషయమై యేమి చెప్పుచున్నవో చూడరాదా? మతధర్మమును విడనాడుట వారికి శ్రేయమా? మతధర్మము నతిక్రమించినపు డింక నామతస్థుఁ డెట్లగును? ఎంతవఱకు వారి కోర్కులఁ దీర్చుచుండెదరు? రేపు తమకు సవర్ణుల బిడ్డల నిచ్చి వివాహాదులు జరుపుచుండినఁగాని హిందూమతములో నుండమనిన నట్లు చేయుటకు సంసిద్ధులయ్యెదరా? హిందూమతముకంటెఁ దక్కువజనసంఖ్యగల మతములు నాశనమగుచున్నవా? ఎంత కాలము పరుల యాధారముమీఁద జీవించుట? ఇది పౌరుషమా? అసమర్థతయా? లేచి పోయెదనని బెదరించెడి భార్యతోడి సంసారపరిస్థితి యెట్లుండును? మతధర్మమును బోధించి వారికి మతమునం దిష్టమును గలిగించి రక్షింపరాదా? ఎంతవఱ కీభయము? ఆలయప్రవేశముచే సనాతనులు భిన్నాభిప్రాయముగలవా రగుదురని తెలియవలదా? హరిజనులకన్న సనాతనులు తక్కువసంఖ్య గలవారా? కాంగ్రెసుసంస్థ యొక్క హిందూమతశ్రేయమును గోరునదా? లేక సర్వమతశ్రేయమును గోరునదా? మసీదుల దగ్గఱ మేళమువాయించెడి బాధ్యత యీకాంగ్రెస్సు కలుగఁజేయఁగలదా? హిందూమతమును ధ్వంసముచేయుటయే యాశయమా? సనాతనుల మౌనమే ధర్మనాశనమునకు హేతువు. సనాతనధర్మాభిమానులారా! లెండు. మౌనవ్రతమును బరిత్యజింపుఁడు. అవసరమైనచో ధర్మాగ్రహ మొనరించి స్వధర్మే నిధనం శ్రేయ యను సూక్తిని సార్థకము చేయుఁడు. మతాభిమానము లేదా? ధర్మబాహ్యు లయ్యెదరా? ధర్మదేవతానుగ్రహమునకుఁ బాత్రులు గండు. కార్యశూరులు గండు. వృథా తీర్మానములతోఁ దృప్తిఁ జెందకుఁడు. లెండు.

—♦ దేవాలయ ప్రవేశము ♦—

దక్షిణదేశములో దేవాలయప్రవేశము గగ్గోలు పుట్టించుచున్నది కాని యాంధ్రమండలము మాత్రము నిశ్చలముగా నున్నందుకు సనాతనవాదులు సంతోషించవలసిన సందర్భము ... మనకు మధుర తంజావూరు శ్రీరంగము కంచి మొదలగు పెద్ద క్షేత్రాలు లేనిమాట నిజము ... వెంకటేశ్వరు లేడుకొండలవాఁ డాంధ్రుల యిలవేల్పయి యుండుటచేతఁ దెలుఁగు సరిహద్దులలో హరిజనోద్యమము వ్యాపించకుండఁ గాపాడఁ గలుగుచున్నాఁడు. తిరుపతి యాంధ్రకమిషనరు గవర్నమెంటు నౌకరైనను హరిజనప్రవేశానకు సమ్మతించనని ప్రకటించిన తర్వాత నాంధ్రదేశములోని దేవాలయాలకు వచ్చిన భయ మేమియు లేదు ... దేవాలయాలలో హరిజనులను బ్రవేశపెట్టుటకు సాహసించిన ... ... మంత్రిత్వము పోయినదన నేసనాతనవాది కసితీఱ సంతసింపఁడు? ... దేవాలయపు బిల్లూరకవచ్చినదా? ఎవరినెత్తి నణచుటకో వచ్చినది. సందేహములేదు. ఆంధ్రమహాశయుల కీరహస్యము తెలియును. అందుననే తెలుఁగు జిల్లాలలోని గుళ్ళు గోపురాలు నేమియుఁ గదలకుండ నిశ్చలముగానున్నవి...డిసిప్లిన్ (కట్టుపాటు)...పూర్వము కాంగ్రెసులోఁ జేరుటయనఁగా భయము. బ్రతిమాలినను జేరని వారిప్పుడు తాము చేరుటయే కాకుండఁ జేర్పించుటయు సంభవించుచున్నది. నేఁటి కాంగ్రెసులో 49 లక్షలమంది మెంబరులు చేరినారన సామాన్యమా? ఇంతమందిని జేర్చుట కెన్ని కారులు తిరిగియుండునందురు? ఎన్ని గాలనుల పెట్రోలు తగులఁబడియుండవలెఁ?

పల్లెలలో నాసమయాన కందలు నిండ్లలోనుండెదరా? ఉండినమాత్రము వెంటనే పావులాలు గొండినుండి తీసియిచ్చెదరా? సంతకాలు చేసినఁ జాలునందురు కాన్వాసరులు. నిశానుదారయిన వేలిముద్ర వేయుమందురు. ఊరూరుఁదిరుగుట కష్టమైన నింటిదగ్గఱనే కూర్చుండి దొంగసంతకాలు నబద్ధపుముద్రలు వేయించిన యుత్సాహపరులుకూడ నున్నారు. ఈమెంబర్లను జేర్పించుట కాంగ్రెసును వ్యాపింపఁజేయించుటకైన ననుకోవచ్చును అందుకుఁ గాదు. కాంగ్రెసు నెన్నికలలోఁ దమ ప్రాంతాన కెక్కువసీట్లను దెప్పించుకొనుటకు. తా మెక్కువవోట్లతోఁ బ్రాతినిధ్యము పొందుటకు. ఒక్కప్రాంతమేమిటి? అన్నిప్రాంతాలలోను దొంగలెక్కలు బయలుదేఱినవి. అంతయు బహిరంగమే. ఏమిటిదియని యెవరైనను ముక్కుమీఁద వేలువేసికొనిన మీజిల్లాలోమాత్రము దొంగలెక్కలు తయారుకాలేదాయని తిరిగి సవాలువేయుదురు. ఎట్లీదొంగతనాలు
బయటఁబడుట ? 18

కాంగ్రెసులోఁ జేరుట నేరమగునని దొరతనమువా రొకప్రకటన చేసియుండినఁ దమపేరులు తమ కెఱుకలేకుండనే కాంగ్రెసు రిజిస్టర్లలో నమోదుచేసినారని యెన్ని వేలమంది కైఫీయ తిచ్చెడివారో! పోనీ, ప్రతి మెంబరును బావులా యిచ్చినను లెక్కలు చూపవలెఁగా! నిజముగా వసూలుచేసినఁగదా వసూలుచేసిన డబ్బును జమయు ఖర్చును జూపుటకు? కాంగ్రెసుకుఁ గొన్ని నిబంధన లున్నవి. పైన రాష్ట్రపుఁ గాంగ్రెసు కమిటీకి జవాబు వహించవలెననెడి జ్ఞాపక మెక్కడ? కాంగ్రెసుమెంబరొకరికి జవాబీయవలెనా యను ధీమాకు కూడ బయలుదేఱినది. సరియైన తేదుల నాఁటి పేళ్ళపట్టికలను బంపరు. వారివంతు డబ్బును జమకట్టరు. రసీదుపుస్తకాలను జూపరు. ఎన్ని రిమైండర్లను బంపిననేమి? అన్నియు బుట్టదాఖలే. ఇఁక నిన స్పెక్టర్ల తనిఖికా వీరు లోఁబడుట? ఈతిరుగుబాటులు సర్వత్ర జరిగినవి కాని యీయచ్చోఁబోతులకు ముక్కుత్రాళ్ళు పోసెడివా రున్నారు పైన. వారు కొరడా పుచ్చుకొన్నారు. తనిఖీలు మొదలుపెట్టినారు.

దొంగతనా లెన్నో బయల్పడ్డవి ... తెలుఁగునాడులో నెన్నిచోట్ల నెన్ని పేరులు కల్పింపఁబడ్డదియు నాంధ్రరాష్ట్రపుఁ గాంగ్రెసుకమిటీవారి నడిగినఁ దెలియఁగలదు. పశ్చిమకృష్ణలో 30 వేల పేళ్ళను గొట్టివేసినారనియేకా పెద్ద రాద్ధాంతము జరిగినది ! ఎవ రెట్టి దొంగతనాలు చేసినను దనిఖీలు చేయరాదు. శిక్షలు (మొదటికే) కూడదు. ఈవిద్రోహము నానాఁటికిఁ బెరిగిపోయినది. సంఖ్య పెరుఁగుట కాంగ్రెసుకు వాఁపుకాని బలుపుకాదన్నాఁడు గాంధిమహాత్ముఁడు. ముం దింటిని జక్కఁబెట్టుకొనుఁడు, శుద్ధిచేయని యిల్లు దయ్యాలకొంప యగునని మహాత్ముఁ డఱవఁగా నఱవఁగా నాయన పోరు పడలేక, ఆలిండియా కాంగ్రెసుకమిటీవారు కొన్ని కఠిన నిబంధనలను జేయక తప్పకవచ్చినది. కేవలము మెంబరులను జేర్పించుటలోనేనా యీయవినీతి? ఎన్నికలలో నెన్ని మోసాలు? ... వేలమంది నెవరు గుర్తించఁగలరు? దొంగపేళ్ళు చెప్పించుట. వోట్లు వేయించుట. వోట్ల పెట్టెలను మాయముచేసిన సందర్భాలుకూడ నేర్పడ్డవి. ప్రజ లమాయికులు. వాండ్ర కేమి తెలియఁగలదు? జైలుకు వెళ్ళినవాఁ డెల్ల ... దేశభక్తుఁడు. కాంగ్రెసుప్రముఖుఁడు. వీరి కదపాజ్ఞల యక్కఱ లేదు. మంత్రులుకూడ వారి చెప్పుచేఁతలలో నుండవలసినదే ... లేక

పోయినఁ బత్రికలలో శాపాలు. జైలుకుఁబోయిన ప్రతి కాంగ్రెసు గోత్రికుఁడుఁ ప్రభువై పోయినాఁడు. పైన మంత్రులు, మధ్యఁ గలెక్టరులు, క్రిందఁ దహశ్శీలుదారులు, అందఱు నీ గాంధీటోపీదాసులకు సలాములు పెట్టవలసినదే. దేవుని పెండ్లి కందఱుఁ బెద్దలైనట్లు కాంగ్రెసుగవర్నమెంటుపైఁ గాంగ్రెసు బంధువు లందఱుఁ బెత్తనదారులైనారు. అసెంబ్లీకిఁ బ్రతినిధులను బంపినాము. వారి ద్వారమునఁ బ్రభుత్వము సాఁగవలసినదే కాని బయటివా రడుగడుగునను జోక్యము కల్పించుకోఁగూడదనెడి వివేకమేదీ ? మంత్రులకుఁ బ్రతివారు హుకుములు పంపెడివారే. ఉద్యోగా లిచ్చుట దగ్గఱనుంచికూడ వీరి కోరికలను మన్నించవలసినదే. వీ రెట్టి యాందోళన చేసినను మంత్రు లెట్టి చర్యను దీసికోఁగూడదు. జమీందారులకుఁ బన్నులను జెల్లించఁగూడదని బోధించుచున్నను వారి భూములలో రైతులను బలాత్కారముగాఁ బ్రవేశపెట్టించినను వాక్స్వాతంత్ర్యము పేరట నూరకుండ వలసినదే. ఏకాంగ్రెసుమెంబరైనను శాసనోల్లంఘనము మొదలుపెట్టించినఁ బోలీసువారు చేతులుకట్టుకొని దూరముగా నిలువఁబడి చూచుచు నుండవలసినదే కాని వానినరెస్టుచేయరాదు. దొమ్మిజరిగినను...లాటీలను బ్రయోగింపఁగూడదు. పోలీసు లారీలకెవరైన నడ్డముగాఁ బడుకొన్న వారిని బ్రక్కకుఁ ద్రోసివేయుట దౌర్జన్యము. ఇఁకఁ బ్రభుత్వ మెట్లయ్యా సాఁగునది? నేఁటి రైతుసంఘా లెంత బాధ్యతావిహీనముగాఁ బ్రవర్తించుచున్నదియు మహాత్ముఁడు నిర్భయముగా బయటఁబెట్టినాఁడు. సత్యాగ్రహమన్న సరి. దాని నెవరు సాఁగించినను పైవారి యనుమతి యున్నను లేకున్నను... కాంగ్రెసుకమిటీలుఁ గాంగ్రెసుప్రభుత్వము నాదరించవలసినదనెడి సిద్ధాంతములోకి దిగినది. ఇదంతయు నరాజకముగాక మఱేమిటి? కాఁబట్టియే యాలిండియాకాంగ్రెసు కమిటీవారు కాంగ్రెసులో మెంబరులను జేర్పించుట దగ్గఱనుంచి యెన్నికలకు నిలఁబడెడి కమిటీమెంబరుల నిర్ణయమువఱకు నిబంధనల నేర్పాటుచేసినారు. 3 సం॥ లు వరుసగాఁ బావులా మెంబరులై యుండిననే కాని కమిటీలకు మెంబరులుగ నిలువఁగూడదన్నారు. ఏడాదికిక్రిందఁ జేరినవారై యుండినఁగాని మొదలు వోటుచేసెడియధికార ముండదన్నారు. దొంగ మెంబరులను గనిపెట్టుట కిన్స్పెక్టరులను నియమించెడి యధికారమును రాష్ట్రపుఁగమిటీ కిచ్చినారు...రాష్ట్రపుఁగాంగ్రెసుకమిటీవారుకూడఁ గాంగ్రెసుమంత్రులపైఁ బెత్తనము చేయరాదన్నారు...వారియనుమతి లేక యేకాంగ్రెసుగోత్రికుఁడు సత్యాగ్రహాలను సాగించఁగూడదన్నారు. ఈనిబంధనల నుల్లంఘించినవారిపై రాష్ట్రపుఁ గాంగ్రెసుకమిటీవారు మొగమోటములేక డిసిప్లినరీచర్యలను దీసికోవలెనని విధించినారు. ఇంతకాలము విచ్చలవిడిగఁ బ్రవర్తించుచున్నవారి కీనిబంధనలు కంటకముగానుండుటలో నాశ్చర్యమేమున్నది! ఎవరియిష్టమువచ్చినట్లు వారు ప్రవర్తించిన నది యొక సంస్థయనెడిపేరున కెట్లర్హమౌను ? సంస్థ యన్నతర్వాతఁ గొన్నికట్టుపాట్లుండకతప్పదు. ఆకట్టుపాట్ల నుల్లంఘించినవారి నాసంస్థనుండి వెలివేయుట తప్పా? ఆకట్టుపాట్లను జేయునదిమాత్ర మాసంస్థలోని హెచ్చుమెంబరు లయియుండవలె...ప్రతిరాష్ట్రీయపుఁగమిటీ ప్రతిజిల్లాకమిటీ ప్రతిగ్రామపుఁ గమిటీ యిష్టప్రకార మాందోళనచేయుట సాగించిన నది కుక్కలదొడ్డి. (5-8-39, 12-8-39. కృష్ణ)

భూమిక

పాఠక మహాశయులారా!

ఈగ్రంథకర్త కీర్తిశేషుఁడగు నాగయకవి. మద్ద్వితీయసోదరుఁడు. పూర్వపుణ్యవశముననో వంశపారంపర్యముననో కవిత్వ మలవడుటచే నీతనిదియు నాదివలె సహజపాండిత్యమే యనవలసియున్నది. ఈకవి కొన్ని దినములుమాత్రము తాలూకాగుమాస్తాయుద్యోగము నాచరించుచుఁ జంద్రహాసనాటకా ద్యనేకగ్రంథముల రచించిన నర్సారావుపేటవాస్తవ్యులగు బ్ర. మద్దులపల్లి గురుబ్రహ్మశర్మగారికి శుశ్రూషఁ జేసి కవిత్వము నభివృద్ధియొనర్చుకొని యప్పుడప్పు డనేకచాటుపద్యములను గీర్తనలను మంగళహారతులను వ్రాయుచు, దేశాటనముచేసి, సంపాదించిన ద్రవ్యముతో జీవన మొనర్చుచు నీప్రబంధమును రచించియున్నవాఁడు. ఇదియునుం గాక తాను సంస్కృతభాషయందు విశేషకృషి చేయకపోయినప్పటికి నప్పటికిఁ దెనిఁగింపఁబడని మాఘస్నానమాహాత్మ్యమును మాఘపురాణమను పేరుతో స్వబుద్ధిచేతనో స్నేహితప్రబోధముననో చక్కనిశైలితో నాంధ్రీకరించెను. తదుపరి యీగ్రంథములు రెండును సోదరుండనగు నావశము కాఁగా బీదవాఁడనైనందున నేను రచించినగ్రంథములే యెట్లుముద్రింపఁబడునాయని యాందోళన మొందుచుండ గోరుచుట్టుపై రోకలిపోటుపడెనన్నట్టు లీరెండు కావ్యములును దోడైనవే, ఇవి యెట్లు ముద్రింపఁబడవలయునా, ముద్రణభృతికి సాయముఁ జేయువా రెవరా యని యోజించి యప్పుడు మాగ్రామములోఁ దహశీల్దారుపదవిని బ్రకాశించుచున్న పిల్లలమఱ్ఱి సోమయాజులుగారిని మఱియొకచోటునకు మార్పుటచే, వీడుకోలు దివసమున జరుపఁబడిన సన్మానసభలో నాశీర్వచనపద్యరత్నమాలను సమర్పించి యాశ్రయింప నామూలాగ్రముగా నేతద్గ్రంథద్వయమును జదివించి మాఘపురాణమును ముద్రింపించెదనని తీసికొనిపోవుటయుఁ బోయిన కొద్దిరోజులలోనే దైవికముగా వారు పరలోకమున కేగుటయుఁ దటస్థించెను.

అంతటఁ గొన్నాళ్లకు వారు కీర్తిశేషులైనసంగతిని విని వారి గ్రామమగు తెనాలికి వెళ్ళి వారి భ్రాతలును న్యాయవాదులును నగు నాంజనేయులు గారిని దర్శించి గ్రంథవిషయమును జెప్ప మనసుగలిగిన ముద్రింపుఁడు, లేనియెడలఁ బుస్తకము నిండని ప్రార్థింప వల్లెయని తన గృహమున నున్న సర్వపుస్తకముల వెదకించి కనఁబడ లేదని చెప్ప నిరాశ

నొంది మత్కృతకావ్యముల నేదాతలనో యాశ్రయించి ముద్రింపించు కొనుచు జానపాటిగ్రామవాసుఁడు నభినవసరస్వతీపత్రికాధిపతియు, అష్టావధానిబిరుదాంకితుఁడు నేతద్గ్రంథపరిష్కరణకర్తయు నగు జానపాటి పట్టాభిరామశాస్త్రిగారిని దర్శించి గ్రంథకర్త సజీవుఁడైనకాలములో మీరుఁ పరిష్కరించిన యీప్రబంధమును భవత్పత్రికాద్వారమున ముద్రింపించి ముద్రణదానఫలమును బొందుఁడని ప్రార్థింప సమ్మతించి ముద్రింపించియున్నవారు. అట్టిమహోపకారుల కనేకనమస్కారములు.

మ అలఘుప్రేమవశంబునన్ ధరణియం దాచంద్రతారార్కమై
విలసిల్లంగ సుకన్యకాపరిణయాభిఖ్యప్రబంధంబు బల్
తెలివింగూర్చు స్వమాసపత్రికను ముద్రింపించెఁదా నేవదా
న్యలలాముండు మహాపురాణమగు స్కాందంబం దొకండౌచు ను
జ్జ్వలమౌ నాగరఖండ మాంధ్రమున మార్పంజాలె నేపండితుం
డెలమిన్ వేనిని సత్కవుల్ మఱియు భూమీశుల్ కరున్ స్తోత్రముల్
సలుపంజూతురు సంస్కృతాంధ్రములలో సాహిత్య మెవ్వాని ద
గ్గల మేసత్కవి జానపాటికులమున్ ఖ్యాతంబు గావించె భూ
వలయంబందున సత్యధర్మరతు నాపట్టాభిరామాఖ్యుఁ ద
త్కులకాంతామణిఁ బుత్రపుత్రికలఁ దత్తుల్యంబయౌ పత్రికన్
కలకాలంబును గూర్మిఁ బేర్మి వెలయం గాపాడుచున్ నిత్యని
ర్మలసత్కీర్తి జగంబులన్ నిలుపుచుం బ్రజ్యేష్ఠసంపత్సుఖం
బుల వర్ధిల్లఁగఁజేయ శ్రీధవు జగత్పూజ్యుం గృపాంభోధి ని
శ్చలభక్తిన్ హృదిఁ బాదుకొల్పుచును నిచ్చల్ నేను బ్రార్థించెదన్.

ఇట్లు, విద్వజ్జన విధేయుఁడు,

భిషఙ్మణి, పిన్నెలి నరసింహకవి.

—♦ శుద్ధపత్రిక ♦—

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
2	20	నుతించు	నుతింతు
20	8	నరవి	సరవి
21	9	మసింగి	మసంగి
34	17	ముర్ధ్నా	మూర్ధ్నా
53	18	నాది	నారి
64	28	నానతి	నాసతి
66	13	నూన	సూన
77	14	దేహిత్రు	దౌహిత్రు
82	28, 29	కన్నొని	కన్గొని
88	18, 19	క్రోధోద్రిక	క్రోధోద్రిక్త
90	4	దైవిత్యమత,	దైత్యవిమత

జగ:— మీనాయనగారిన్ని సంగతులు నీకుఁ దెలియునట్లు చెప్పెడివాఁడటే? ఏమాయనయోపిక?

కృ:— మానాయనగారు కాలనిర్ణయముల ననుసరించి పను లొనరించు నభ్యాసముకలిగి యున్నవారు. వర్తమాన పత్రికలం గాని గ్రంథములం గాని యవలోకనచేయుచుండుటకుఁ గొంతసేపు దినమును నిర్ణయించికొనియున్నారు. మాతల్లిగారికి విరామ ముండునట్లుగను మేము బడి కరుగనితరుణముగను జూచి చదువుచు ననంతరము చదువుమని గుర్తులుపెట్టి చూపియు మా కావిషయములు బోధపడెనా లేదాయని మరల ననిపించియు నేర్పుచుండెదరు. అందువలన నాకీ 4 మాటలు పట్టుపడినవి. వినినయంశములను జ్ఞాపకముంచుకొనుటకును జ్ఞాపకముంచుకొనిన సంగతుల నానుపూర్వ్యముగఁ జెప్పుచుండుటకును నాకలవాటు కలిగినది. ఇంతే కాని యిది యొక విద్యయుఁ గాదు. నాకేవిషయమును జక్కఁగాఁ దెలియను దెలియదు.

జగ:— సరే నీవు చెప్పినకొలఁది విన నింపగుచున్నది. వితంతువివాహాలు చేసిన నింకేమిటో కావలసివచ్చినను మన్నావే? ఆస్పత్రులు, ఆ, కాదు, ఇంతసేపు గుణించుకొన్నాను. ఊఁ. జ్ఞాపకమువచ్చినది. వివాహసంబంధాలోచనలసభలనాకి అన్నావు. అదికూడఁ గొంచెము చెవినివేయుమమ్మా. వినెదను.

కృ:— ఆమాటా? వివాహబంధవిమోచనకార్యస్థానములు. వానిసంగతులు చెప్పెదను వినుఁడు. మనలోఁ బెండ్లి కనంతర మాదంపతులు బ్రతికియుండినంతకాలము ననుకూలముగ నుండినను బ్రతికూలముగనుండినను భార్యాభర్తలుగనే గడపక తప్పదుకదా! వివాహములప్పుడు రిజెష్టరీపత్రము లవసరములేదు. ఇంగ్లీషుదేశమున నట్లుకాదు. ఇచ్చట మనము చేను జెట్టు గొడ్డు గోద కొనునప్పుడును విక్రయించునపుడును బత్రములువ్రాసి కార్యస్థానముల కరిగి కొనినవారు నమ్మిన వారుఁ దమ యంగీకారముం దెల్పి రిజిష్టరీ చేయించుకొనులాగున నాదేశమున దంపతు లిరువురుఁ బ్రార్థనామందిరముల కరిగి యచటి యధికారియెదుటఁ దమ వివాహవిధుల నొప్పుకొని సంతకము లొనరించి రిజిష్టరీ చేయింపవలెను. వీరు పెద్దవాండ్రైన వెనుకనే వివాహము లగుచుండును. కాన మైనరను శంక లేదు. సూత్రధారణకానిది మనలో వివాహసంపూర్తి కానట్లు లీరిజిష్టరీ కానిది వారిలో వివాహము పూర్తికాఁజాలదు. ఇట్లు వివాహము లొనరించుకొను వధూవరు లిరువురును దఱుచుగ యువజనులే యని యెల్లరు నెఱుఁగుదురు. వీరు వివాహమాడుటకుఁ బ్రబలకారణము మోహము. వీరి మోహ మచిరపరిచితముగ నుండుట సామాన్యము. ఇతరజంతువు లేకాంతవిహారము లొనరించునట్లు వీరును మైత్రి యొనరించుకొనుటకును గుణగణముల నెఱుఁగుటకును వివాహమునకుఁ బూర్వము కొలఁదికాలము కలసి విహరించుచుందురు. వంశాచారములు సంప్రదాయములు వృత్తిస్వాస్థ్యములు నుచితానుచితములు విచారింపక తాత్కాలికవేషభాషలం గాంచి భ్రమసి భార్యాభర్త లగుటకు సమ్మతింతురు. ఉభయులకును దలిదండ్రుల యనుమతి యనవసరము. యువజనులు పెక్కండ్రు ముందు

చూపు కొఱఁతవడియుండు టెల్లరు నెఱిఁగిన యంశమే. ఇటఁ బ్రాయమున లోకు లనేకులు తమకు స్వాతంత్ర్య మలవడినంతన దుష్ప్రవర్తన లలవఱచుకొని దుస్థితుల పాలగుచుండుట మనము తఱచుగఁ జూచుచున్నాముకదా! అటులనే వారును దమ వివాహకాలముల వెనుకముందు లరయక మోహాంధతమసంబున మునిఁగి పెనఁగులాడెదరు. వంశాచారములను సంప్రదాయములను గమనించి మన శ్రేయోభివృద్ధియే తమ జన్మసాఫల్యముగఁ దలంచు మన తలిదండ్రు లొనరించు వివాహములలోనే పెక్కుతావుల విరసము లుత్పన్నములగుచుండ ననుభవశూన్యులగు పడుచువారు తమ కక్కాలంబున జనించు విభ్రమాతురతచే నొనరించుకొను సంబంధములు వైరస్యజనకంబులు గాకుండు టరుదనిన వింత యేమి కలదు? మన చిన్నతనముననే వివాహము లగుటచే నాఁటినుండియుఁ వధూవరుల చిత్తము లన్యాయత్తములుగాక యన్యోన్య ప్రేమాంకూర దోహదం బొనరించి పెంపొందించుచుండును. ఇట్టి యేర్పాటులం బట్టి భార్యాభర్తల శరీరావయవములతోపాటు మోహాలత పెరుఁగుచు యుక్తవయసున నగు నిషేకమునాఁటికిఁ బుష్పఫలప్రదానోచితస్థితిం గాంచి తదనుబంధము లనేకము చేయుచుండును. ఏవేని లోపము లుండినఁ జిరపరిచితములగుటచే నంత గర్హ్యములు గాక క్రమముగా మాఱుచుండును. అకస్మాత్తుగానైనట్టియు నెదిగినవెనుక నేర్పడినట్టియు సంబంధముగలవారు శీఘ్రకాలముననే తిరిగి వివాదములకు లోనై తుదకు న్యాయస్థానముల కెక్కి వివాహవిచ్ఛేద మొనరించుకొనుట సంభవింపఁగలదు. తద్దేశీయు లిందుకొఱకు న్యాయస్థానము లుంచునంత విరివిగా నీవివాదములు ప్రబలుచుండును. మన కిట్టి నాగరికత యుత్పత్తు లింతవఱకు లేనందుకు సంతసించవలెను.

జగ:— మనమతమువారిలో నెవరికి నాడవాండ్రకు రెండవపెండ్లి లేనేలేదా యేమిటి?

కృ:— లేకేమి? మన హిందువులలోఁ గొన్నికులములలోఁ దప్పఁ దక్కిన యందఱును మాఱుమనుములు కట్టుకొనెడివాండ్రే. మనకు దినదినముఁ బాలు పెరుఁగు లమ్మెడి గొల్లలును వలువల నుదికెడు రజకులును గుండల నమ్మెడు కుమ్మరులును మాఱుమనుములు కలిగియున్నారు. ఇది దురాచారముగ నెన్నక శూద్రజాతివారందఱు గొల్లకుమ్మరియిండ్ల భోజనము లొనరించెదరు. దేవతాపూజనములందును శుభకార్యములందును బునర్వివాహ మొనరించుకొన్న స్త్రీలం గొన్ని నిర్దిష్టకార్యములం జొరనీయరుకాని తక్కిన సర్వవిషయములందు నెంతమాత్రము భేద మెన్నక కలసియుందురు. అగ్రజాతులవా రిట్టి మాఱుమనుములచే సాంకర్యము కలుగునని నిరాకరించియున్నారు. మంచిధాన్యములం బండింప నిచ్ఛగల కాఁపు త్తమజాతివిత్తనముల విత్తి సజాతీయధాన్యపురాసులఁ బడయఁగలిగినట్లు మనపూర్వులు దుస్సంప్రదాయములఁ దొలఁగించి కులపావనత బలపఱచుచుండిరి. సువర్ణము వన్నె తఱిఁగినఁ గొన్ని పుటములచే నపరంజిగావించు వానివలె మనవా రుచితమగువఱకు దుస్సాంగత్యము కలవారలకుఁ బ్రాయశ్చిత్తాదికార్యములచే శుద్ధినొనగూర్చి కులమునఁ జేర్చికొను

చున్నారు. మఱియొకమాట వినుఁడు. ఇంద్రియనిగ్రహము కలవారికేఁ గాని వ్రత
నియమతపోవిద్యామహిమ లబ్బనేరవు. ఒకవేళ నబ్బినను నిలువవు. ఆహారవిహార
నియమములు లేనివార లీవ్రతనియమములఁ గొనసాఁగింపఁజాలరు. మనపూర్వు
లీరహస్య మెఱింగి లక్షకొకరి నిట్టివారి నగ్రజన్ములం గూర్చి వా రెల్లకాలమును
దేశోపకారకములగు క్రియాకలాపముల నెఱవేర్చుచుండుటకును రాజులును
ప్రజలును వారిం బూజించుచుఁ బోషించుటకును నేర్పాటు గావించియుండిరి.
ఇందువలననే బ్రాహ్మణుల కాధిక్యము కలిగినది. వా రేపనిచేసినను స్వార్థపరత
యేమాత్రమును లేక స్వస్తిప్రజాభ్యయను వాక్యమున నియమించిన ఫలప్రాప్తి
తప్పఁ దదితర మెంతమాత్రమును గోరుటలేదు. వారి ప్రయత్న మెపుడును
రాజులు న్యాయపాలన మొనరించు నట్లును సకాలమున వాన కురియునట్లును
భూమి చక్కఁగ ఫలించునట్లును దేశమున క్షోభ లేకుండునట్లును జను లెల్లరు
సుఖసంతోష భాజనులగునట్లును వినియోగించుచుండిరి. కనుకనే వారి నితరులు
భూదేవులని చెప్పుచు దైవసమానులుగఁ దలఁచుచుండిరి. స్వార్థపరత్వము వర్జించి
దేశక్షేమార్థము కృషిచేయువారి నెవరు పూజింపకుండఁగలరు? వారును దయా
సత్యకలితులై యసాధారణ వ్రతనియమముల సహించి పాటించుచు నింద్రియ
నిగ్రహము కలవారలై యొప్పారుచు స్వకుటుంబికులును సంతానమును నట్టి
వ్రతనియమాదులం గట్టువడియుండునట్లు లేర్పాటుచేయుచుండిరి; కాని కాఠిన్య
మానికాని క్రూరస్వభావము కలిగికాని నిర్ణయించలేదు ఇంతియ కాక మన
పూర్వులు రోగపీడితులకు మందులిచ్చియుఁ దీర్థములిచ్చియు నంటురోగములు
వ్యాపించకుండ యంత్రస్థాపనలు జపములుఁ జేసియు క్షామముల నివారించియు
జ్యోతిషబలమున నష్టద్రవ్యప్రాప్తిని దేశాంతర్గతులైన వారి యారోగ్యము నెఱిఁ
గించియు మంత్రబలముచే శత్రురాజపరాజయము నొడగూర్చియు దేశోద్ధారకు
లగుచుండిరి. ఇట్టి యోగబలము గల సత్సంతానమును బడయుటకే మనవారలు
మతాంతరు లూహింపఁజాలని వ్రతనియమముల శాస్త్రముల నిమిడ్చి వాని నా
చరణమున నుంచియున్నారు. కొందఱు మనదేశమున వితంతూద్వాహములు లే
కుండుట కడుఘోరమగు దుస్స్థితియని ఘోషించుచున్నారు. మహమ్మదీయులును
దమతముకులముల నీయాచారము కలిగియుండిన యెల్లవారును దీని నవిచారముగ
నాచరింపరఁట. స్థితిగతులు చక్కఁగనున్నవా రెల్లరును సత్సంప్రదాయములఁ
గడుఁబట్టుదలతో విచారించి సంబంధబాంధవ్యముల నొనరించుకొనుచు వంశ
సాంకర్యము గలుగకుండ నతిజాగ్రత్తతోఁ జూచుచుందురఁట. మన యగ్ర
జాతులవా రొనరించునది యింతకు భిన్న మెంతమాత్రమును గాదు. ప్రభుత్వ
మువా రిక్కాలంబున రాజ్యాంగవిభజన మొనరించినటులఁ బూర్వకాలమునఁ
బ్రభువులును బ్రజలును సంప్రతించి రాజులు దేశోపద్రవనివారణ మొనర్చు
నటులను వైశ్యులు కృషివాణిజ్యాదుల నొనర్చి దేశపోషణ మొనర్చునటులను
శూద్రు లాయిరువురికి దాసులై వర్తిలునట్లును నిర్ణయించి బ్రాహ్మణుల కే
యితరవృత్తియు నిర్ణయించక దేశజనులందఱు సుఖించుమార్గములను విధులను
నాముష్మికసుఖములను నాలోచించి నెలకొల్పుటకు నిశ్చయించుకొని

యున్నారు. ఇపు డీపదవి తొలఁగినందున బ్రాహ్మణు లితరవృత్తుల నవలంబించుచున్నారు. ఎల్లవారికిని దమ వంశములును గులములును మతములును బవిత్రమైనవిగ నుండవలెనను కోరిక ప్రబలియుండుట నైజమే యయినను దేశకాలపాత్రౌచిత్యముల వీలువెంట నాపవిత్రత గాపాడుకొనుచుఁ దదితరులను దమ్ము ననుకరింపఁగోరుట సంప్రదాయముగఁ బరిణమించుచున్నది. అవిచార్యమగు నిట్టి స్వాతిశయమే క్రైస్తవులను మహమ్మదీయులను మతాంతరదూషణ మొనరించి స్వమతవ్యాప్తికి నుత్సాహపఱచుచున్నది. వితంతు వివాహములు ప్రబలి యున్నవారియందును బతివ్రతలు కలరు. అట్టివారు జన్మాంతరములందును దమపతినే పడయఁగోరుచుందురు. భర్తకు మరణము కలిగినప్పుడట్టి కోరికచేతనే కొందఱు బలవన్మరణము గావించుకొనెదరు. ఇట్టివారికి లోకాంతరమందుఁ గాని జన్మాంతరమునఁగాని జంటఁబాయకుండఁగలమనియే నమ్మకము. ఉత్తమ స్త్రీ లెవరుగాని పతిబాహుళ్యము నంగీకరింపఁజాలరు. ఇది మనకు విరుద్ధవిషయముగఁ దోఁచును. మన యంతరంగముల నెఱుంగఁజాలని పురుషు లీవిషయమునఁ జర్చలఁగావించెదరు గాని లోకానుభవముగల నారీమణులు చెప్పఁగలిగినపుడు మనపూర్వాచారముల బలపఱచెదరని నానమ్మకము. పతిబాహుళ్యముగల స్త్రీ లెన్నటికిని బతివ్రతలు కాఁజాలరు. అట్లు కాఁగలిగినచోఁ బరమందు వారేపతిని వరించి తమపాతివ్రత్యము నిలుపుకొనఁగలరు? ఇది యసాధ్యవిషయము. ఈకారణముచేతనే మనవారు వితంతూద్వాహ మగ్రజాతులందు నిషేధించియున్నారు. వైధవ్య మతిదుఃఖకరమగు కష్టమనుట సత్యము. సంతానహీనులకది దుస్సహమనియే చెప్పనగును. కానియీదుస్థితియందును నుచితపారిశుద్ధ్యగౌరవములచే నలరువా రెపుడును బాతివ్రత్యతుల్యమహిమాస్పదులయి యుండఁగలరు. వారి నిర్మలవృత్తియు మతానురక్తియు వ్రతనియమాసక్తియు వారిని దైవసమానుల నొనరించును. ఇతరచింతలు దూరమగుటచేత వారికి దైవసాన్నిధ్యము వెన్నంటియుండును. నిర్మలములగు వారి పవిత్రచరిత్రలు కులపావనత గూర్చుచుండును. మనంబుల దుశ్చింతలఁ దొలఁగించుకొను సామర్థ్యముగలవారి కందఱికి నిట్టిపవిత్రచరిత్రలఁ బడయుట సులభసాధ్యమే. మతాభిమానము దీనికిఁ దోడ్పడి వారిచిత్తముల నాకర్షించి సత్క్రియాకలాపలగ నొనరించుచుండును. ముక్తిసౌధారోహణమున కిది వారికి దైవికముగ లభించిన సోపానమని చెప్పనగును. మతాభిమానమే వారికిఁ గుటుంబవృత్తి. మఱియొకసంగతి వినుఁడు. కర్నాటదేశమందు గౌడను జాతి కలదు. ఆయింటి కోడలిని మామగారుగాని బావగారుగాని కోరిన ననువర్తించునాచారము కలదు. ఇది నేఁటికిని జరుగుచునే యున్నది. ఒకకుటుంబమున మఱఁదలిని బావగారు బలవంతపఱచెను. ఆచిన్నది నిరాకరించినందున మగఁ డందుల కంగీకరింప వలసినదిగఁ బలుబాధలు పెట్టెను. కాని యాచిన్నది తుదకు మరణమే శరణముగాఁ గైకొనెను గాని తమకులమందుఁ బ్రబలియున్న యాచారమైనను బురుషాంతరసంపర్కమున కంగీకరించలేదు. చూచితిరా యుత్తమస్త్రీల నియమ మెటులుండునో?

—• విశ్వనాథముతిరస్కారభావము విశేషించుట •—

విశ్వనాథ మిట్లు సాంబశాస్త్రిగారివలన సాలగ్రామతీర్థము దీసికొంటినను సాకుతోడనే జాతాశౌచముతోడి శ్రాద్ధభోక్తృత్వము పనికిరాదని ప్రప్రథమము ప్రతిపాదించిన నాప్రమోలఁ బశ్చాత్తాపమును బ్రకటింపక నిశ్చింతమై నేగుచుండుటయు వీని సపంక్తిభోజనము నేను విడిచిపెట్టితిని. ఏ నొక్కఁడనే విడిచితినిగాని యెల్లరును జేయుచునే యున్నవారు. చండాలుర దేవాలయములలోఁ బ్రవేశపెట్టు కాంగ్రెసు ప్రభుత్వములో నెవరెట్టు లేగుటకును నేను జింతింపను గాని నన్నుఁ బిల్చువారు పిల్చుచుండుటను నాయింటికి వచ్చువారు వచ్చుచుండుటను నాచేసిన జాతాశౌచముతోడి శ్రాద్ధభోక్తృత్వమునకు నా కేమియు నాంక్షలేదనియు, ఆయనకే యాంక్షయనియు విశ్వనాథము పలుకువికత్థనములకు మాత్రము విచారమయ్యెడిని. తా నేగు స్థలములకు నే భోజనమునకు రాకుండుట కించుకంతయు విచారము లేకపోఁగా గ్రామాంతరమునకో గృహాంతరమునకో కార్యాంతరమున వెళ్ళునాఁడును వీఁడు నన్ను వెళ్ళకుండఁ జేయుటకుఁ బన్నుగడలు పన్నుచుండును. వారివారి యిండ్లకు వచ్చునట్లు నటించును. వత్తునని చెప్పును. వీఁడు నేఁడు లేఁడుకదాయని యెవరిచేతనేని నిర్బంధింపఁబడి యేను వెళ్ళఁదలఁచుచో వేళ కెక్కడినుండియో యుట్టిపడును. ఇదియంతయు వీనికిఁ బరిహాసమైపోయినది. కాకేమి?

సీ. ధర్మ మధర్మంబుదాడికిం బడలేక
అటవీస్థలంబులం దడఁగియుండు
సత్య మసత్యంబుచాడ్పునఁ బుడమిలో
జనరంజకముగాక తనుతగాంచు.
పండితుల్ పామరపరిహాసపాత్రత
కొఱగానియట్టిరై కూరుచుండ్రు
గురులు శిష్యులతోడ గ్రుద్దులాడఁగలేక
మౌనము వహించి మనఁగఁజూతు.
రంగనాపశులై పోదు రఖిలపురుషు.
లధిపు లాత్మీయభృత్యుల కగ్గమగుదు.
రవనిపాలురు చోరుల నాశ్రయింతు.
రింద్ర! కలియుగవైభవం బేమనందు ?

అని గురుఁడు సురపతితోఁ జెప్పినట్లు కలియుగవైభవము కనులఁగట్టినది. ఇదియే కాదు. సభాపతిపూజావిషయమునఁగూడఁ జాలశ్రమపడుచున్నాఁడు. జానపాటిసభాపత్యము మా జానపాటివారిది. అయ్యది వయోజ్యేష్ఠున కొనర్పఁబడెడిని. వర్తమానమున వయోజ్యేష్ఠుఁడను నేను. అయిననేమి ? పెక్కుచోట్లఁ బెత్తనదారు విశ్వనాథము. సభాపతిపూజనుండి సంవత్సరగ్రాసములు సంప్రాప్తించుచునదియు లేదు. అందులకాశించుకొని యుండుటయు లేదు. కాని యర్ధ్యైకార్యముల యజమానులచే నవ్విధి యాచరింపఁ

బడుచుండును. అట్టిచో విశ్వనాథము పెత్తనముగట్టుకొని జానపాటిశేషయ్య కూఁతు వివాహములో సభాపతిపూజ కన్యాదాతయైన శేషయ్యకే చేయించెను. వాని మనుమరాలి వివాహములోఁగూడ మాఱుత్రోవ విధింపఁజూచెనుగాని శేషయ్య వియ్యంకుని వలెఁ జేఁత గాక ప్రతిగ్రహీత తండ్రి మతిమంతుఁడగు కేతమక్క రాఘవయ్యయగుటచే సభాపతినైన నాకే సక్రమముగా సత్కారము జరిపిపోయెను. విశ్వనాథము వెడఁగుచేఁతలు వీనితోనే ముగియలేదు. జానపాటి బ్రాహ్మణేతరులు చాలమంది స్వశుభాశుభకార్యములలోఁ జనుదెంచిన బ్రాహ్మణులనే సంభావించి పనుపుచుందురు. ఆబ్రాహ్మణు లాహూతు లైనను గాకున్నను నరుగుచుందురు. నేను సర్వసాధారణమైన యాహ్వానము జరిగినను బ్రత్యేకాహ్వానము లేక పదము కదలింపను. అటఁగూడిన పెద్దలలో నెపుడేని యెవరేని శాస్త్రులయింటికిఁగూడ సంభావనాద్రవ్యము పంపిన బాగుండునని పలికినచో నట్లుపంపెదరేని యస్మత్సంభావనాద్రవ్య మవలఁబాఱవైచి యరుగుదునని బెదరించును. ఈబెదరింపులకుఁ బడలేక యాబుద్ధిమంతు లంతలో నుపరమింతురు. అస్మద్విషయ కైతదపకారములు గాక యితరులకుఁజేయు నపకారము లింతకుమించినవి యున్నవి. పౌరోహిత్యపురస్సరముగనో ప్రైవేటుపురస్సరముగనో పైనవేసికొన్న పెత్తనముతోఁ, గ్రొత్తగా ముండమోయు కులస్త్రీల కుత్తుకలలోని పుత్తడి కాసులకు బదులుగా నిత్తడికాసులు బత్తులచేఁ జేయించి కట్టి యిటు లింటివారికిఁ గాకుండ నటు చాకిరివాండ్రకుఁ జెందకుండ మధ్య మనవాఁడు హరియించును. రజకులు రచ్చకీడ్చి రవ్వఁజేసినను విశ్వనాథము వివదించును గాని వ్రీడపడఁడు. శ్లో॥ ఏకాం లజ్జాం పరిత్యజ్య త్రైలోక్యవిజయీ భవేత్. వీనివలన స్వార్థమైనను సమకూరెడిని గాని యస్మద్విషయమున నాచరించు నపకారములవలన నదియును లేదు. ఇట్టివారినిగూర్చి భర్తృహరి సుభాషితము

మ. తమకార్యంబు పరిత్యజించియుఁ బరార్థప్రాపకుల్ సజ్జనుల్.
తమకార్యంబు ఘటింపుచుం బరహితార్థవ్యాపృతుల్ మధ్యముల్.
తమకై యన్యహితార్థఘాతుకజనుల్ దైత్యుల్. వృథాన్యార్థభం
గము గావించెడువార లెవ్వరో యెఱుంగన్ శక్యమే యెరికిన్?

అని యున్నది. ఇట్టి నన్నుఁ గూర్చిన చేఁత లెన్నియని వ్రాయుదును గాని వేఱువిషయములలో విశ్వనాథము విఖ్యాతుఁడే. ప్రాచీనపద్ధతులఁ బరిత్యజింపలేక ప్రాకృతులకుఁ బనికిరాకయున్నవాఁడను నేనే కాని కాలానుకూలగనునముచే గణనీయుఁడుగ నున్నవాఁడు వాఁడే. ఎక్కడనో యేపండితులలోనో యేపెద్దమనుష్యులలోనో యే నెన్నఁబడినను జానపాటను జుట్టుపట్లను జనసామాన్యమునఁ జాగురే యనిపించుకొను సమర్థత వానిదే. ఆత్మసదృశు లవ్వాని కనేకులు సహాయులు. కరణము వానిచేతిలోనివాఁడు. మునసపు వానిచేతిలోనివాఁడు. మునసపు మూన్నాళ్ళముచ్చట తీఱినదికాని కరణ మింకను శరణమై కాలుద్రవ్వుచున్నాఁడు నామీఁదికి. లేఖలు లిఖించుచున్నాఁడు. ఆలేఖలలో నాత్మీయపాండిత్య మంతయు నగపఱచుచున్నాఁడు. ఇంతకుఁ బూర్వపుఁ గరణా లెవ్వరును బోని హెచ్చుపోకడఁ బోవుచున్నాఁడు. కరణికపుభిక్షయని వ్రాసితినఁట. నానాగ్రామ భిక్షార్థిని నేనుగాని

తాను గాఁడఁట. నేను నానాగ్రామభిక్షార్థిని గాదు. నానాదేశభిక్షార్థిని. నానా రాజసందర్శకుఁడను. బ్రాహ్మణుఁడఁగనుక భవాన్ భిక్షాం దదాతని బయలు వెడలితిని. "పారంపర్యాంతవుద్యోగప్రాప్తికి ధనసహాయము కోరె"నఁట కాని తాను విశ్వనాథమును భిక్షగాదఁట. భిక్షయన్న బిచ్చమే యనుకొనియెఁగాని కరణికమున భిక్షాత్వమారోపితమని కాని యది రూపకాలంకారమని కాని యెఱుఁగఁడు. వృద్ధమతీయని వెక్కిరించుటయే తెలియును గాని యీబాలమతి కిట్టిగొడవ యేమియెఱుక? కానిండు, భిక్షయే యందము. జానపాటిలో సీతయ్యగాఁ బుట్టిన తాను గొత్తపాలెఁములోఁ బోయి శ్రీరాములుగాఁ బునర్జన్మమెత్తుటకు జానపాటి జను లందఱు నుపేక్షించుట భిక్షపెట్టుటగాదా? ఈభిక్షనుండియే వచ్చినది కాని తనకుఁ గరణికము పారంపర్యత్వహక్కునుండి కాదు. అల్లైయైన మైనరుపిల్లలుండు నీడున మైనరు వెళ్ళలేదని యెన్నియోపాట్లపడవలసివచ్చినది? నర్సారావుపేటలో నాంగ్లేయము సదువఁబోవుచు నాబోంట్లవద్ద నెత్తినది భిక్ష కాదా? కావలసిన మాఖుర్చులిష్టులోఁ గనఁబడుతుము. తన పెండ్లికి జానపాటిశైతులదగ్గఱ నెత్తినది భిక్షకాదుకాఁబోలు! పురుషోత్తమప్రభృతు లిచ్చిన పదులు నైదులు భిక్షకాదో! వైదికులైనప్పుడేనా భిక్ష? నీళ్ళకావళ్ళు మోయుచును నీటు గోటు విడువనిభంగి నిట్లు భిక్షమెత్తుమనే యెందులకో యీ యెగసిపాటు? భిక్షకాదు, ధనసాహాయ్యమే విశ్వనాథము చేసెనందము. ధనసాహాయ్యము చేసెనని తద్దినమునఁ బురిటివానిని భోక్తనుజేయుటా? అట్టివాని నర్చించి వృథాశ్రాద్ధము చేసికొన్నందులకు వెతపడవలసినదానికి మాఱుగాఁ బైన వానికి బాసటైనాపైకిఁ గాలు ద్రవ్వుటా? తన ప్రయోజకత్వము దెలిసినదో లేదో యని యుత్తరము నకలందఱికి వినిపించుటా? గ్రుడ్డు వచ్చి పిల్లను వెక్కిరించినట్లు సత్కవివా యని సవాలు వేయుచున్నాఁడు. సవాలిది యొక్కటియే కాదు. సత్రకూపనిర్మాణకారివా? వనస్థాపకుఁడవా? బీదల నాదరించువాఁడవా? శాంతిమతివా? తాపసివా? సత్కవివా? అని యన్నియు 6 ప్రశ్నలు. సత్కవినో, దుష్కవినో, వార్ధక్యము వచ్చినది నాకు. కాదు కాదు. కరణముగారి గ్రామ్యభాషప్రకారము 'వృద్ధాప్యము' వచ్చినది. తత్సత్కవితాపట్టభద్రత తానే ధరింపఁగాక. తథ్యము గాకున్నను దాను గరణికము సంపాదించుకొన్న దారిని బట్టి నిరుడేకదా తనకు మైనరు వెళ్ళినది! ఈ 18 ఏండ్లలోనే సత్రకూపనిర్మాణకారియు వనస్థాపకుఁడును బీదల నాదరించువాఁడును నైన కరణమయ్య ఘనతయే ఘనత. కరణముగారు వ్రాసినట్లు పరనిందాబుద్ధిగాని పరముగాని యేదియును నాకే కాక యేరికిని గ్యావుమని చేటలోఁ బడిననాఁటినుండియే సృష్టిలోఁ గనఁబడదు. కాని కరణముగారు మట్టుకు క్యావుమని చేటలోఁ బడిననాఁటినుండియే వివిధములగు వనములను సత్రములను వెలుఁగఁబెట్టియుండఁబోలును. తా నట్టివాఁడు గాకుండిన నన్నీప్రశ్నలు వేయఁడు. విశ్వనాథముపట్లఁబోలె విహితునిపట్లఁగూడ 'నేకాం లజ్జాం పరిత్యజ్య' నిట నుదాహరించితిమేని యెక్కడిచిక్కు నుండదు. నాయెడలఁ గాకున్నను నా నెచ్చెలి విశ్వనాథముపట్ల సత్రనిర్మాణకారిత యొకడైనను సమన్వయించునను సమాధానము సరసము. పెద్దవిశ్వనాథము నున్నపుబట్టి పేరునను వచ్చినతర్వాతఁ జిన్నవిశ్వనాథము నున్నపుబట్టి సత్రముగా మార్పఁబడనుండుటచే సత్యమే యయ్యెడి. కాని యియ్యది యైనను నింకెన్నియేండ్లకుఁ గ్రియగట్టునో యెవరును జెప్పఁజాలరు.

సత్కవియైన కరణముగారు సత్రకూపాదినిర్మాణము సల్పకున్నను దాపసియు శాంతిమతియుఁ గావచ్చును. ఎంతతాపసియు నెంతశాంతిమతియుఁ గాకుండనే యెట్లు నా పైకిఁ గాలుద్రివ్వి యెన్నియో తిట్లు తిట్టుచు నింతపొడు గుత్తరము వ్రాయును! ఇట్టి రిత్తయుత్తరమునకు నెన్నియని ప్రత్యుత్తరము లిత్తును? ఆదర్శాలు వృద్ధాప్యాలు మున్నగు నపభ్రంశము లందఱు గ్రామ్యవాదులును బొందుపఱచుచున్నారు, దానికేమి గాని సత్కవివా యని నన్నుఁ బ్రశ్నించిన యీసత్కవిభాషాపాండిత్య మంతయుఁ "పారంపర్యంతవుద్యోగ" ప్రయోగమునుబట్టియే ప్రకటమగుచున్నది. పిల్లకాకి కేమి తెలియు నుండేలుదెబ్బ" యన్నట్టు లిట్టిభాషతోఁ దావుకాగితము నింపినాఁడు. అవాచ్యము లనేకము వ్రాసినాఁడు. వ్రాయునిండు. ఇట్టి యనార్షభాషాగంధునితోడి వివాదము హేయము. ఎప్పటికిని వియ్యమునకును గయ్యమునకును సమత యుండవలె. "పండితంమన్యుఁడనని ఛాతీ విరుచుకుంటారేం?... నాల్గుపంక్తులు పూరిస్తే సరి, పడితంమన్యత్వ మలవడుతుం దనుకున్నారా" అను నీయన యుత్తరములోని వాక్యము మఱియుఁ బాండిత్యద్యోతకము. పండితంమన్యశబ్దమునకుఁ బండితశ్రేష్ఠుఁడని యర్థము చేసికొన్నాఁడు. ఛాతీ విఱుచుకొనునది నేనో తానో యీముక్కవల్లనే యెల్లరకుఁ దెల్లమయ్యెడు. ఇట్టి పండితంమన్యత్వమే యీయనచే నింత వ్రాఁత వ్రాయించినది. ఆ. క. తా. యి. వాలాయని షూఖరుచేయించినది. ఇట నేదో సాంకేతికము పెట్టుకొనిరోఁగాని యాకతాయయను నర్థ మంపఱకును సులభగ్రాహ్య మగుచుండ నయ్యది యెవరికిఁ గావలె?

కం. మునుమును సీతయ. అటు వెను
  కను శ్రీరాములుగ మాఱెఁ గరణికమున్నై.
  ననుఁగూర్చి వ్రాయు లేఖను
  పనుపడెఁబో యాకతాయవాల మితనికిన్.

ఈ యాకతాయివాలాగారు నాయొక్కయు నాపత్రికయొక్కయుఁ జిరాయువునకుఁ బాపిత్వమే కారణముగాఁ బ్రతిపాదించిరి. అయ్యది యథార్థమే యందము. తాను సుకృతియైనఁగాని మమ్ముఁ బాపులనఁడు. పాపీ చిరాయుః వెంటనే సుకృతీ గతాయుః. సుకృతియగుటకు నుంత సంతస మైనను గతాయువుకాఁబోవుటకు మాత్రము కడు విచారమయ్యెడిని. సీతయ్యగా నున్నఁ దోఁతెంచక శ్రీరాములుగా మాఱినఁ జేరవచ్చిన కరణిక మాకతాయివాలా యైనయనంతర మభిప్రాయము మార్చుకొనునేమోయను ననుమానముగూడ నంకురించెడిని. అయ్యాకతాయివాలాగా రనినట్లు లెట్టులును నేను బండితంమన్యుఁడను గానుగాన నానాలుగుపంక్తలపూరణకార్యము కానైనది. ఆయనవలె నేను సత్కవినా చాల వ్రాయుటకు?

ఉ. తా నొకపద్యమేని కవితండము మెచ్చ రచింపఁజాల రే
  మేమొ ప్రసిద్ధులైన సుకవీశులమీఁదికిఁ గాలుద్రవ్వుచున్
  వేమఱు కుంటిప్రశ్నలను వేయుచునుండెద. రట్టివారితో
  ఏమగు? త్రోవ నేగునెడ నెన్నొ మొఱుంగవు సారమేయముల్?